

CONSTANTIA 28.
FIDEI CONFESSORES

DECENS

APOCAL. CAP. III. VER. XI.

PRO LICENTIA
SVM MOS
IN THEOLOGIA HONORES

OBTINENDI

PROPOSITA DISPUTATIO

AUCTORE

ROMANO TELLERO

S. THEOL. PROFESSORE EXTRAORD. ATQVE
AD AED. THOM. ECCLESIASTE.

DIE XXVI. AVG. A. S. R. MDCCXXXIX.

LIPSIAE

EX OFFICINA LANGENHEMIANA.

PHOTIVS
EPIST. CXLI.

Γενναίων οντως ανδρων το σταδιον δειται·
μηδεις εισιτω θηλυδριας· αν δ εισεπη-
δησε, θαπτον αποσητο· η της γνωμης,
η των παλαισματος. Ου γαρ των
τοιςτων οι πονοι. Αλλα μηδ ο χρυσω
τον βιον βεβαρημενος· μηδ ο προς κενας
δοξας ανεπτερωμενος. Τον γαρ προς
τας τε σωματος ηδονας επτοημενον, εδ
αποδυσαθαι προς τον αγωνα νομιζω.
Αλλα δε ευχομαι πορρω καθεσταναι, ει
μη προλαβων επληρωσεν εκεινος την
ευχην.

EX VERSIONE
RICHARDI MONTACVTII.

Generosos plane stadium exspectat.
Nemo foeminea teneritudine emol-
litus, introeat. Quod si quis sit, qui
exilierit, recedat quantocyus; vel a sua
sententia, vel a colluctatione. Neque
enim labores talibus congruunt. Sed
neque auro onustis, nec ambitione infla-
tis. Omnino qui corporeis voluptatibus
inhiat, ut mihi stat sententia, ne se com-
ponat ad certamen: velim ego longe
remoueri, si non praeueniat is, et impleat
votum meum.

INCLYTAE
REIPUBLICAE LIPSIENSIS

EX VERSIONE
PHOTIVS
SENATV
MAGNIFICO

D. D. D.

V I R I

ILLUSTRES, MAGNIFICI, EXCEL-
LENTISSIMI, AMPLISSIMI, CON-
SULTISSIMI, PRUDENTISSIMI,

INCLYTAE

DOMINI ET PATRONI PERPETVA
RELIGIONE COSENDI

SENA VI

MAGNIFICI

vos orant, innumera abilia et
desiderationem, merita, quae
ortum, sed ingentium mihi esse
on per, aut iudicis tertius ob-

que eximia, summa animi constantia summaque corre-

ratione

* 3

V I R I

ILLVSTRES, MAGNIFICI, EXCEL-
LENTISSIMI, AMPLISSIMI, CON-
SVLTISSIMI, PRVDENTISSIMI,

DOMINI ET PATRONI PERPETVA
RELIGIONE COLENDI.

on heri, aut nudius tertius ob-
ortam, sed ingenitam mihi esse
desiderationem, merita, quae
VOS ornant, innumerabilia at-
que eximia, summa animi constantia summaque vene-
ratione

ratione suspiciendi, uti alias quam saepissime, ita in
praesenti iterum iterumque cum voluptate intelligo:
dum noua mihi, id declarandi, et quam fidem **VO-**
BIS praebere, quod obsequium praestare me de-
ceat, aperte atque ingenue confitendi, offertur oc-
casio. **VESTRAE** munificentia Maiores aluit,
auxit, adiuuit meos. **VESTRAE**, quae in me
plane singularis est, beneuolentiae debeo, quod posito
studii sancti tirocinio, variis subinde muneribus sa-
cris admotus, euocatus alio, denuo in dulcem Pa-
triam arcessitus, nouis ibi honorum incrementis,
innumeris denique beneficiis, iisque eius generis
fuerim cumulatus, quibus grauius atque ex me-
rito praedicandis imparem me prorsus profiteor.
Tot tantisque propensissimi erga me adfectus **VE-**
STRAE testificationibus deuinctus, facile a me im-
petrare potui, ut constans seruarem consilium, qua-
uis oblata temporis opportunitate, qualemcunque
gra-

*gratae mentis suspendendi tabulam, molaque litandi
salsa, quum hecatombis non detur. De constan-
tia, id, quod constitutum est, certo certius exse-
quendi, haec quidem VALERII MAXIMI est sen-
tentia: natura comparatum est, vt, quisquis se ali-
quid ordine ac recte mente complexum confidit, vel
iam gestum acriter tueatur, vel nondum editum, si
interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum pro-
ducat. Nihil itaque moror, interpellante licet
muneris leuitate, hanc, de constantia fidei con-
fessores decente, scriptionem Academicam, SUM-
MIS NOMINIBVS VESTRIS pia mente
offerre. Supplex simul veneror Summum propi-
tiumque Numen, constantiae omnis statorem et
conseruatorem potentissimum, vt incolumitati VE-
STRAE, VESTROVMQVE consilio-
rum prudentissimorum felicissimis successibus, admi-
rabilem perenneinque constantiam, id est, standi
duran-*

*durandique firmitatem , quam clementissime lar-
giatur. Valete, VESTRAMQUE bene-
volentiam porro experiri constanter ne dedigne-
mini*

V I R I

**ILLVSTRES, MAGNIFICI, EXCEL-
LENTISSIMI, AMPLISSIMI, CON-
SVLTISSIMI, ATQVE PRVDEN-
TISSIMI,**

PATRONI RELIGIOSE COLENDI,

TANTORVM NOMINVM

OBSERVANTISSIMVM

ROMANVM TELLERVM.

Q. D. B. V.

IPSIA vult expectari. Ita fere constans fama ac tantum non omnium sermone celebrata est, et credo expertis. Noli igitur magnopere mirari, VRBEM, etiam sacrae rei, LVTHERO ministro gestae, moram et tarditatem attulisse, vt huic non licuerit, nisi lento gradu, longo interuallo interiecto, eo tandem peruenire. Non minus iucunda, quam tristis est, praeteritorum temporum recordatio; gaudium de praesentis aetatis flore, mediocre*; desiderium melioris conditionis aequae ardens, ac iustum; spes Deo confisa, certissima omnino. Interim sat cito, si sat bene. Si quid nostris effici possit precibus, posse autem plurimum confidimus intrepidi, id in votis habemus vnice, vt, quod tarditate peccatum fuit, nunc sinceritate emen-

* Gaudere decet, laetari non decet. CICERO Tusc. qu aest. IV. 6. quum ratione animus mouetur placide et constanter, tum illud GAVDIVM

dicitur; quum autem inaniter et effuse animus exsultat, tum illa LAETITIA gestiens vel nimia dici potest.

emendetur, atque adeo probum et saluum constantia perficiatur.

Incitandi sunt animi cohortatione, ne languori desidiaque se dedant. Praeit voce nobis summus Imperans, interprete IOANNE suo

APOCALYPS. CAP. III. VERSU XI.

ΙΔΟΥ ΕΡΧΟΜΑΙ ΤΑ ΧΥ ΚΡΑΤΕΙ Ο
ΕΧΕΙC ΙΝΑ ΜΗ ΔΕΙC ΛΑΒΗ ΤΟΝ
CΤΕΦΑΝΟΝ CΟΥ

Verborum quae sit potestas, videamus primum. Deinde *rem*, nobis commendatam, explanate definiamus*.

SECTIO

* Nec mei instituti fert ratio, nec necessitas postulat, ut diuinam vniuersae huius patefactionis originem pariter, ac IOANNIS APOSTOLI in ea litteris mandanda operam vere praestitam, argumentis demonstrarem. Nostra quidem aetate utrumque est extra omnem dubitationem positum, quandoquidem viri doctrina praestantissimi suam in id contulerunt industriam, inter eos haud infimus LEONARDVS TWELSIVS in *indiciis Apocalypseos*, quas in suas *causas philol. et criticas* inseruit S. V. IOAN. CHRISTOPHORVS WOLFIUS, Hamburgi litterati ornamentum, nunc eheu! desideratum. Est omnino ab vltima antiquitate repetenda libri existimatio ac dignitas, quae eo usque creuit, ut *Concil. Tolet. IV.* canone XVII. fuerit sancitum: *Apocalypsin librum, multorum Conciliorum auctoritas et syno-*

dica sanctorum praesulum Romanorum decreta Ioannis Euangelistae esse perscribunt, et inter diuinos libros recipiendum. Si quis eum deinceps aut non receperit, aut a Pascha usque ad Pentecosten missarum tempore in ecclesia non praedicauerit, excommunicationis sententiam habebit. Itaque lectum fuisse in conuentibus sacris hoc vaticiniorum volumen, abunde constat; intellectum, non item. Obscuritatem dictorum, quae hoc scripto continentur, nemo non fatetur magnam; minorem tamen fore arbitramur, si plus veritatis studio, quam suae opinionis amor, darent quilibet. Et profecto quarundam libri partium sensus non ita in occulto latet. Me non deterret a proposito, quam IOS. SCALIGER dixit, sententia, non posse, nisi duo tantum capita XIII. et XIV. intelligi. Vid. Scaligeriana II. p. 14.

FIDEI CONFESSORES DECENS.

SECTIO PRIOR.

§. I.

Optimos quosque interpretes, statim in limine haere-
re video. Auctorem verborum, ita graui ac maie-
statis plena oratione praecipientem, sine mora agno-
scunt omnes. CHRISTVM palam ostendunt praedicata,
ex versu VII. et VIII. huc repetenda, quae vniuersa et singula
cum hoc, EPXOMAI, propinqua cognatione coniuncta
esse, ex dicendis elucebit. Is autem, ad quem sermo dirigitur,
PHILADELPHIAE christianae minister, acerrimorum in-
geniorum multum exercuit industriam. Etenim de *septem*
ecclesiis, per Lydianam Asiae partem dispersis, in quarum
numero illa eminet, anceps agitur controuersia. Sub
iudice lis est: an, praeter sensum *historicum* et *moralem*, quem
vtrumque nemo cum ratione in discrimen vocat, *mysticus*
forsitan aliquis, isque *propheticus*, statuendus sit? Inesse his
in rebus *πρόφηται*, etiam proprie ita dictam, tam certum
est, quam quod certissimum. Vbique de futuris praedici-
tur euentibus. At de eo iam disceptatur: vtrum *septem*
ecclesiae, nominatim salutatae, earumque et *proprietates* et
fata, imaginem nobis fistant totius coetus christiani, ad
postremam vsque aetatem, per tot discrimina rerum, *septem*
periodis distincti? Adfirmant multi, ac vel maxime princi-
pes in erudita ciuitate. Hanc ornauit sententiam, in hac
propugnanda nihil, quod ad rem pertinet, praetermisit
CAMPEGIVS VITRINGA* non minore doctrinae copia,
quam modestia, rem suam agens. Et plane non dubitat
ANTONIUS DRIESSEN** adseuerare: *Ecclesiam, quae*
Philadelphiae est, emblemata exhibere ecclesiae, post Reformationis
tempora a sordibus suis repurgatae, eruditionis solidioris et pie-

A 2

* in *Anacr. Apocal. pag. 28. sqq.*

** in *meditatt. in Apocal. pag. 150.*

tatis infucatae nitore splendentis. Mearum vero partium non est, tantas componere lites. Nihil ego hic inuenio euidens firmumque, vbi pedem figam. Imo suspectum mihi fit, quod necesse habet fateri laudatus, etsi maxima laude maior, VITRINGA*: *demonstrationem septem periodorum, ex historia institui non posse; etiamsi enim varias iam obseruaerimus status ecclesiae mutationes, tamen ex praeteritis nihil colligere possumus certi de futuris: ad prophetias igitur recurrendum esse, inter quas nulla clarior ipsa reuelatione Apocalypctica.* An non hoc sit, petitionem principii, quod aiunt, committere, et obscurum per aequè obscurum explicare velle? iudicent me doctiores. In tutiori insistam via, *sensum moralem* percipiens, adeo manifestum, vt a nemine in dubitationem adducatur. Hi animorum characteres, hae virtutum vitiorumque descriptiones, haec imperata et promissa, ad vniuersum pertinent gregem Christo addictum. Datum hoc est caeteris, vt in aliorum vitas moresque tamquam in speculum inspiciant, et, quod vni dictum fuerit, id sibi dictum putent omnes. Eo consilio, epistolis hisce singularibus, ad vnum alterumue scriptis, commune istud subiungitur admonitum: *ο εχων 85, ακουσαιτω τι το πνευμα λεγει ταις εκκλησιαις.* Et non longe ab initio libri, salutem Vates dicit lectoris, cuiuscunque sint ordinis ac dignitatis, ubicunque terrarum commorentur, absque vllō temporum discrimine: *μακαριος ο αναγνωσκων και οι ακουοντες τας λογους της προφητειας, και τηροντες τα εν αυτη γεγραμμενα.*

§. II.

In ipsa verborum sententia primum est, ΙΔΟΥ. Quod quidem profanis Scriptoribus non prorsus inusitatum** nusquam

* *loc. cit. pag. 45.*

** SVIDAS hunc in modum exponit:

ΙΔΟΥ, αντι τε λαβε, κρατει. Eius

exemplum aliquod praeberē haec mihi videtur loquutio, LVCÆ cap. XIX. versu 20: *ιδου, η μετα σου, quod alibi*

FIDEI CONFESSORES DECENS.

nusquam tamen frequentius, quam sacris in litteris, ac vel maxime in *vaticiniis*, occurrere, adeo manifestum cernimus, ut nullum fere sit dubium, quin illa vocula hebraeis וַיִּנָּבֵא et וַיִּנְבֵּא respondeat. Hoc autem vtrumque usu venit 1) in adseueratione de *futuris* rebus, atque ita Vatum consuetudine semper accipitur; 2) in demonstratione *praesentis* causae, quae iam ante oculos obuersatur, cuius notionis exempla in sanctis historiarum monumentis sunt propemodum innumerabilia; 3) in commendatione *virtutis*, e. g. Psal. CXXXV. v. 1; nec non 4) in adnunciatione *periculi* subterfugiendi propulsandique, Genes. VI. v. 17. alibi saepius. Eadem igitur ratione, graecum ΙΔΟΥ, in paginis N. F. vsurpatur, primum de praenuncia euentuum *expectandorum* voce, Matth. cap. I. v. 23. et ita plerumque; rursus de contemplatione *praesentis* negotii, Luc. cap. XXII. v. 38; deinde de imperatis *faciendis*, Luc. cap. XXII. v. 10. coll. v. 9. Ioan. cap. XIX. v. 26. 27; denique de instante aut certe iam appropinquante *fato*, circumspeditione magna et adcurata consideratione auertendo, Matth. cap. X. versu 16. Act. c. V. v. 9. Vniuersas hasce quatuor significationes, ad hunc sermonem CHRISTI, in quem cogitationem meam confero, optime adcommodatas arbitror; nam in integram potius propositionem, quam in partem eius tantum, ερχομαι ταχυ, istud ΙΔΟΥ intueri nos iubet. Non continuo, si hoc adferitur, plures admittuntur vocabuli sensus. Manet vna notio, ea vero paullo generalior, quae ambitu suo varias complectitur species. Adhibenda *attentio* est. Attentio, inquam, animi 1) ad *futuros euentus*, ερχομαι ταχυ, 2) ad *praesentiam*

A 3

alibi dicitur, MATTH. cap. XXV. versu 25: ιδε, ερχετο το σον. Verum tamen ad oraculum nunc explanandum, id minime aptatum foret, siquidem hic loci non de accipienda aut

recipienda re, quae alterius *arbitrio* ac potestati relicta est; sed de ea, quam officii postulat ratio, intentione animi ad permanendum in possessione agitur.

boni,

boni, quod manu tenes, *ο εχεις*, 3) ad officium praestandum, *κραται*, 4) ad mala prouidenda et praecauenda, *να μηδεις λαβη τον σεφανον σου*.

§. III.

Postea igitur, quam animaduertere iussit hominem, suum ipsi indicat consilium Dominus: ΕΡΧΟΜΑΙ. De aduentu ad iudicium exercendum sermonem esse, in ea causa dubitatio nulla est. Hoc autem iudicium quum sit siue commune, et vt ita dicam, *uniuersale*, siue proprium quorundam adeoque *particulare*; hinc in diuersum abeunt explanatores. Qui exitium terrae Iudaicae euersionemque reipublicae significari perhibent, hi nihil equidem dicunt a phrasi sacra alienum; nituntur tamen lubrica, si non aperte falsa, *υποθεσει* de tempore, quo litteris consignata fuit haec diuina patefactio. Demonstrationis eget adsertio illorum, librum iam scriptum exstitisse ante occasum interitumque exsecratae regionis. De quo quid sentiam, nihil attinet dicere. Satis habeo, si ex integra verborum cohaerentia veram auctoris sententiam sciscitari possim. Istud, ΕΡΧΟΜΑΙ, mentem poscit valde attentam ad fructus laborum ferendos, *να μηδεις λαβη τον σεφανον σου*. Itaque eam definit horam, qua studium *coronae* obtinendae spem non fefellisse adparebit. *Coronae* signo, perennem notari beatitatem, post vltima fata percipiendam, infra declarabitur suo loco. Illam beatitudinem consequitur, quoad partem sui nobiliorem, animam, homo moriens (Apoc. cap. II. v. 10. *υως πικρος εως ΘΑΝΑΤΟΥ, και δωσω σοι τον ΣΤΕΦΑΝΟΝ της ζωης*). Tandem aliquando in vitam reuocatus, totus perfruetur forte sua, omni ex parte beatus (per aliud effatum, 2. ad Timoth. cap. IV. v. 8: *ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ της δικαιοσυνης, ον αποδωσει μοι ο κυριος εν ΕΚΕΙΝΗΙ ΤΗΙ ΗΜΕΡΑΙ*, ecquo autem die? quippe expetendo atque optabili omnibus, quicunque praestolantur desiderantes *ΤΗΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΝ αυτου*).
Ergo

Ergo iam dicens breui, pro auctoritate, ΕΡΧΟΜΑΙ, confirmat eo, aduentum se parare ad iudicium, de hominibus vniuersis ac singulis faciendum. Dignum sane tanta persona pronunciatum! in quam nomina conueniunt tam illustria, ex versu VII. huc repetenda: ο αγιος, ο αληθινος, ο εχων την κλειδα της Δαβιδ. Res ipsa docet, haec tria inter se differre respectu triplicis officii, quod sibi datum nouit Seruator noster.*. Vt enim postremo loco positum, ο εχων την κλειδα της ΔΑΒΙΔ, *regiam* eius dignitatem manifeste ostendit**; sic maxime fit probabile, bina, quae antecedunt, eo inter se distare interuallo, vt horum alterum quidem, ο αγιος, ad *sacerdotium*, alterum vero, ο αληθινος ad *Prophetae* prouinciam, pertineat. Non est inaudita atque insolens, quam statuo, vocabulorum distinctio. Verbum αγιαζω, vt et αγιος, de maximo N.F. Pontifice, sacra faciente, adhibetur, e. g. ΙΟΑΝ. cap. XVII, 19. υπερ αυτων εγω ΑΓΙΑΖΩ εμαυτον, id est, interprete ΙΟΑΝΝΕ CHRYSOSTOMO: προσΦερω σοι θυσιαν. In primis PAVLLO familiaris est illa dicendi ratio, praesertim in epistola ad Hebraeos, cap. X. v. 10. ΗΓΙΑCΜΕΝΟΙ εσμεν δια της ΠΡΟCΦΟΡΑC της σωματος της Ιησu Χριστου. Conf. v. 29. cap. XIII. v. 12. Hinc explicate dicitur cap. VII. comm. 26: ο ΑΡΧΙΕΡΕΥC οσιος, κει-

* Non sum nescius, vtramque adpellationem, ΑΓΙΟC και ΑΛΗΘΙΝΟC, generatim aptam esse tum ad personam D.N.I.C. sanctam, tum ad officium, quo perfunctus est Mediator, vniuersum. Vocatur ipse, ο αληθινος, etiam propter diuinitatem suam, I. Ioan. V, 20; item ob munus ipsi demandatum, Ioan. I. 9. 17. vbi η αληθεια opponitur νομω, tamquam σκια (conf. Hebr. X. 1.). Quod ad alterum praedicatum attinet, ο αγιος, id non minus diuinae personae, quam toti officio, est congruens. Probationis causa instar omnium prouoco ad

verba, Ioan. X. 36. Exploratum tamen habeo, bina haec nomina, αγιος και αληθινος, Christo imposita, vsu frequentiore, a quo temere recedendum non est, commode ita distinguui, vt prius illud, αγιος, ad Sacerdotis, hoc posterius, αληθινος, ad Doctoris munus, spectet.

** Signifying all the power, regimen and sovereign authority, which Christ hath over his Church (whereof the Kingdom of David was a type of resemblance.) See a Critical and practical Commentary on the New Testament.

χωρισμενος (αγιον, primo ac proprio suo sensu, *κεχωρισμενον*, separatum, perinde denotare, atque hebraeum *שׁוּר*, neminem praeterit.) Nomine altero, *αληθινος*, fides sinceritasque *Doctōris ac Prophetae* praedicatur, cuius erat, *την οδον τῆς Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκειν*, *ΜΑΤΤΗ.* cap. XXII. v. 16. Audiamus ipsum, de se loquentem, *Apocal.* cap. III. v. 14: *ο ΜΑΡΤΥΡ ο πιστος καὶ Ἀληθινός*, quippe cuius *ΛΟΓΟΙ* *εἰσι πιστοὶ καὶ Ἀληθινοί*, cap. XXII. v. 26. Ad singulas hasce proprietates respicit nostrum, *ΕΡΧΟΜΑΙ*, ut adpareat 1) *iūs* ac potestas summa, qua praeditus ille veniat iudicatum homines, qui eius parent imperio, utpote *εχων την κλειδα τῆς ΔΑΒΙΔ*, 2) *norma* iuris dicendi, quippe verbum eiusdem, *τῆς Ἀληθινοῦ*, quemadmodum scriptum exstat *ΙΟΑΝ.* cap. XII. v. 48. *ο ΛΟΓΟΣ οὐ ἐλάλησεν, ἐκεῖνος ΚΡΙΝΕΙ αὐτον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.* conf. *Apocal.* cap. II. v. 16: *ΕΡΧΟΜΑΙ σοι ταχύ, καὶ πολεμήσω μετ' αὐτῶν ἐν τῇ ἐορμαίᾳ τοῦ ΤΟΜΑΤΟΣ* *μ8, 3*) *actūs* *modusque* iudicii exercendi, vel absoluendo, vel condemnando, pro eo, ac fides *εἰς τὸν ΑΓΙΟΝ* siue adsit sincera et probata, siue minus. Scilicet, si vera sit maneatque tua animi fiducia, meis in promeritis vnice collocata, tum certe nihil tibi metuendum erit mali. Recti sibi conscia mens, non omni equidem vacat culpa; attamen salua, crede, res erit: *εἰδεν κατακρίσασθαι τοὺς ἐν Χριστῷ Ἰησῶ*, *Rom.* VIII. v. 1. Non omnino caussa cadet is, qui non quemadmodum oportet, egerit. Non tuaste iustum efficient opera. His ego fungar partibus. Meam si in te receperis iustitiam, omnibusque numeris absolutam sanctitatem, ego *ΑΓΙΟΣ* *ἀγιάσω σε διὰ τοῦ ἰδίου αἱματος*, ad *Hebr.* cap. XIII. v. 12; propterea non damnatoriam in te dicturus sententiam. De caetero, nulla nos compellit necessitas, ut statuamus in verbo, *ΕΡΧΟΜΑΙ*, enallagen temporis. Vix ego putauerim, praesens locum futuri occupare. Lubens primam ac propriam significationem teneo, quoad eius fieri potest. Id vero mihi persuasum habeo, non

non tam *euentum* expectandum, quam *decretum* potius voluntatis diuinae, semper praesens nullasque dierum ac notitium vicissitudines ferens, indicari. De *effectibus* ubi agitur, ibi futurum adhiberi solet, e. g. versu 3: *ἔξω*. At cap. II. v. 5. *ἐρχομαι* (hoc *actum consilii* sapientissimi denotat) καὶ κινήσω (en! *effectum* in tempore producendum). Et notatione dignissima est loquutio, ad Hebr. cap. X. v. 37: *Ὁ ἐρχόμενος ἔξει*, iam *parans* aduentum, tandem tempestiue *uenturus*, se faciet conspicuum. Ita et hoc loco: *ἐρχομαι*, id est, *meditor venire*.

§. IV

Adiunctum, maximi est apud nos ponderis: TAXY. Vim vocabuli ut definiam, non diu morabor in ea, quae est in vulgus nota, significatione. Obscurum esse potest nemini, *ταχύ*, idem valere, quod latine dicimus, *cito*. Est praeter hanc, alia vocis potestas. Non solum quod *repente* fit, verum etiam quod nobis accidit *inopinatum*, *ταχινον* experimur. Multum inter se differre haec duo, vel me non monente, vnusquisque intelligit. Nam si quid tarde, ac pene dixeram sero, agitur, fieri tamen potest, ut ingenio tar- do, rerumque suarum negligenti, opinione citius veniat vo- letque obuiam. Rursus, qui velocitate cogitationum ani- mique celeritate sibi et salutis suae bene prospiciunt, nae illis remotiora mala semper obuersantur tamquam ante oculos, ut nihil subito nasci putent. Obseruatum iam fuit a PE- TRO RAVANELLO * *cito* fieri, stylo sacro, non tantum ea, quae intra breuissimum tempus geruntur; sed et certo, op- portune, atque *inopinato*, etiam si seros post annos, euentura. In promptu habeo, quae ad probationem adfertur euidentem proferam. LVCAE cap. XVIII. v. 8. legimus: *λέγω υμιν, ὅτι ποιή- σετε τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν* EN TAXEI. Antea, versu 4. in simili- tudine

* in Biblioth. S. ad voc. *cito*.

tudine huc adplicanda, res ita descripta fuit: *ἐν ἡμέρᾳ* ΕΠΙ
 ΧΡΟΝΟΝ. Postea, versu 7. transfertur sermo ad *τὰς ἐκλε-
 κτας Θεοῦ*, diuturnis pressos molestiis, diuinum aude exspe-
 ctantes auxilium, *βωύοντες πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νύκτας*, vt sit lo-
 cus spatiumque *τῇ μακροθυμίᾳ τῶ Θεοῦ*, creberrimis precibus,
 diu multumque auctis, numquam fatigandae. Ne longe
 hinc discedamus, in hoc ipso patefactionis diuinæ libro
 subsistamus meditatione nostra. Se statim nobis offert cap.
 XVI. v. 15: *ἴδε ἔρχομαι* ΩC ΚΛΕΠΤΗΣ. Idem fane, ac il-
 lud: *ἔρχομαι* ΤΑΧΥ. Quae sit metaphorae euoluendae ra-
 tio, docemur cap. III. v. 3. *ἤξω ἐπὶ σε ὡς ΚΛΕΠΤΗΣ*, καὶ ΟΥ
 ΜΗΤΝΩΙC ΠΟΙΑΝ ΩΡΑΝ *ἤξω ἐπὶ σε*. Solent fures, non
 accelerare, sed procrastinare rem, vt tandem temporis op-
 portunitatem nacti, subito atque *improvisō* adoriantur dor-
 mientes secure. Comparetur hoc, velim, cum dictis alibi,
 Matth. cap. XXIV. versu 43. 44: *ὡς ΚΛΕΠΤΗΣ ΕΡΧΕΤΑΙ* ο
υὸς τῶ ἀνθρώπου, id est, non mature, citato cursu, sed *ἡ ὥρα* ΟΥ
 ΔΟΚΕΙΤΕ. Add. v. 48: ΧΡΟΝΙΖΕΙ ο κύριος μου ΕΛΘΕΙΝ.
 At nihilo tamen minus ΤΑΧΥ aderit Dominus, scilicet, *ἐν
 ἡμέρᾳ*, ἡ ΟΥ ΠΡΟC ΔΟΚΑΙ *ἄγγελος*, καὶ *ἐν ὥρᾳ* ἡ ΟΥ ΓΙΝΩCΚΕΙ,
 versu 50. Neque istud praetermittere possum, 2. P E T. cap.
 III. v. 10: *ἤξει ἡ ἡμέρα κυρίου* ΩC ΚΛΕΠΤΗΣ, postquam
 versu 9. commemoratum fuit, longa dilatione iudicem a
 multis in hanc adduci suspensionem: ΒΡΑΔΥΝΕΙ ο κυ-
 ρίος. * Id quod adprime respondet nostro, *ἔρχομαι* ταχύ, quam-
 quam P E T R V M his talibus dictionibus ad Apocalypsin
 respexisse, cum ISAACO NEWTONO adseuerare non au-
 deo. Ex eo discimus, quis sit sensus enunciati: *ἔρχομαι*
 COI ΤΑΧΥ, Apoc. cap. II. vers. 5. et 16. Hoc, COI, vt
 ad antecedens, *ἔρχομαι*, referamus, consuetudo linguae vix
 patitur. In tali enim sermonis argumento, vbi impende-
 re fatum aliquod, aut instare iam plane, aut certe iam ad-
 propinquare nunciatur, verbum *ἔρχομαι*, non tam cum da-
 tiuo

tiuo, quem vocant, casu, quam cum accusatiuo potius, addita praepositione *ΕΠΙ*, copulatur: *Εξ ου θου ΕΠΙ ΤΙΝΑ*. Vid. *LVGIAE* cap. XIV. v. 31. *IOAN.* cap. XVIII. v. 4. *Apo-*
cal. cap. III. v. 3. et 10. Ergo pertinet ad sequens *ταχυ*,
 ut sit sensus: *tibi repentinum videbitur, quod iam diu tibi*
destinatum fuit, tibi insperanti cadet, ut veniam. Virum
 graece doctum, *MATTH. DE VARIVM**, cum ratione ar-
 bitrari memini: *COI*, pariter, ac *εμοι*, simpliciter acceptum,
 postponi verbo; si autem emphasin aut oppositionem denotet, ple-
 rumque proxime praeponi, adeoque, *σοι λεγω*, plus valere, quam
λεγω σοι. Quod vero addit vir eruditus, in tam significan-
 te constructione, *σοι*, vel *εμοι*, accentum non transmittere ad
 praecedentem dictionem, sed retinere proprium; id vereor, ut
 satis sit probatum, nisi forsitan illud *σοι*, vel *εμοι*, totius pro-
 positionis initium faciat. Nunc me ad meum pensum re-
 uocabo. Non est, quod existinemus, momentum tempo-
 ris proxime futuri indicari hac loquutione: *Εξ ουμαι ταχυ*.
 Recte *ANDREAS PRUCKNERVS*, cum *DAVIDE PAREO*
 hac in causa sentiens**: *το cito*, inquit, non notat tempus in-
 stans, sed breuius, quam mundus opinetur. Cito igitur veniet,
 hoc est, opinione citius. Cum enim mundus altam sibi pacem
 promittet, aduentus Domini securos repente opprimet, *i Thessal.*
V. 2. Declarant haecenus disputata, quam sit infirma ar-
 gumentatio, cui tamen plurimum confidit, cum multis haud
 infimi census Doctoribus, *AUGUSTINVS CALMET****: fu-
 turos euentus, *NON DIV POST* adimplendos, in *Apocalypsi* re-
 ferri, nihil utique est, quod ambigamus; etenim ipse *Iohannes*
CITIVS perficiendos nunciat: ecce venio cito. Adsumit vir
 doctissimus, tamquam certum, cui iam argumenta opposui
 haud proletaria, *TAXY* et *CITO*, vnum semper esse idem-
 que.

* de graec. linguae particulis, pag. 129.

*** in Proleg. et Dissertat. in Ser. S.

** in Vindictis Bibl. ad b. l.

proleg. in Apocal. art. I.

que. Valde quidem speciosa fit causa, dum prouocans ille ad Apoc. cap. XXII. v. 10. pergit scribere: *Cum vaticinia in Veteri Testamento res diu post adimplendas respicerent, Dominus ea obsignare Prophetas iubebat (Daniel. XII. 4. Ies. VIII. 16.); Apocalypsin vero, quod cito implenda esset, sigillo muniri prohibuit: ne signaueris verba prophetiae libri huius, TEMPVS ENIM PROPE EST.* Cum itaque plus quam mille sexcentis abhinc annis S. Ioannes Apocalypsin conscripserit, eius vaticinia, saltem per plurima, saeculis retroactis iam completa, iure merito diiudicamus. Ego vero adcuratius haec pensitans, nihil ibi, quod CALMETO faueat, inuenio. Non hoc dicitur: *XPONOC* *εγγυς*. Sed ita lego: *ΚΑΙΡΟC* *εγγυς*. Sciunt linguae periti, *καιρον* notare opportunitatem aliquid faciendi, etiam *tempori seruiendi*, et non amittendi tempus, quum sit datum. Iam phrasin, *οτι ο καιρος εγγυς εστιν*, minime indicare existimo diem, *implemento vaticiniorum* dictum, tempusque rerum gerendarum propediem adfuturum. Maxime autem praecipi intelligo diligentem *praeparationem* ad futuros casus, prudentemque *temporum obseruationem*, vt multum prouidens sibi caueat homo, *ne quid improuisum*, tametsi ferius veniens, perfringat ac prosterнат animum. Id verborum cohaerentia planum facit. Nam statim subiungitur, versu II: *ο αδικων αδικησάτω ετι* (ergo nolens sapere, sua culpa pereat) *και ο δικαιος δικαιοδνητω ετι* (is ita bene rebus suis consulens, et recte *utens tempore*, in tuto collocabitur, is feret fortiter ac sapienter, quidquid acciderit, quacunque hora). Eandem credo esse sententiam in fine libri, quae fuit ab initio. Dictum in cap. I. versu 3. *ο γαρ ΚΑΙΡΟC ΕΓΓΥC*, aegre refertur ad remotiora ab eo verba (versu I. *α δει γε-νεσθαι*); multo autem commodius ad proxima, hoc ipso in versu 3: *μακαριοι οι αναναγινωσκον, και οι ακουοντες τας λογας της προφητειας, και τηγοντες τα εν αυτη γεγραμμενα: ο ΓΑΡ καιρος* (tempus animaduertendi, intelligendi, mentemque ad omnem euentum

tum praeparandi) *εγγυς*. * Itaque hoc perinde vim habet cohortationis, atque istud praeceptum Galat. cap. VI. versu 10: *αγαθον εστιν ος* KAI PON EXOMEN, *εργαζομεθα το αγαθον*. Vnus forsitan mihi iniici possit scrupulus et quaedam dubitatio. Nimirum maxima adficitur laude huius, qui Philadelphiae Christo deuotae praeest, probitas integritasque, qua palmam is vnus praeripiat caeteris, versu 8 et 10. Iam nouimus bonarum mentium indolem. Circumspiciunt vniuersa, et consilio, quantum possunt, excubant vigilantque pro re sua et communi. Ecquo igitur modo quidpiam euenire queat homini subito atque *improviso*? homini, inquam, cuius adeo est probata fides, adeo magna vigilia et prospicientia? Brevis erit ad hoc, et facillima responsio. Optimae fane inentes, nondum omni vacant culpa et labe, nondum ab omni immunes sunt periculo. Fieri potest, et fit re vera, vt eorum deferuescat aliquando studium, vt ignauia quaedam ac velut torpor animum occupet, nisi perpetuo admonito erigantur et confirmantur. Experientia testis est, etiam alumni disciplinae Christi, iam dormitantibus, imo iam somno sopitis, praeter expectationem hoc accidere: *ιδου ηγγικεν η ωρα*, Matth. cap. XXVI. versu 45.

§. V.

Ita experrectum monet atque hortatur, imo iubet Dominus: KPA TEI. Quae sit verbi notio atque efficacia, praeter IO. PERIZONIVM **, IOACH. KVHNIVS *** copiose perorat. *Tenere id, quod iam in nostram potestatem venit,*

B 3

vt

* Testes cito, eruditum par amicorum BEAUSOBRE ET LENFANT. Hi quamuis in eo a me dissideant, quod commentantur in Apocal. I. v. 3. *car le tems est proche*) comme le tems de l'accomplisse-

ment de ces choses n'est pas eloigné, v. l. : eatenus tamen meae fauent explanationi, quoad subiungunt: *il est tems aussi de s'y preparer.*

** ad Aelian. II. 4.

*** quae est philol. pent. V. pag. 8.

ut est propria ac maxime usitata significatio, sic suum hic etiam tuetur locum, ideoque additur, *ο εχεις*, et opponitur, *ουα μηδεis λαβη τον σεφαινον σου*. Id vero non ad tempus saltem serva, sed continuo quavis tempestate. Ut adeo simul notetur *firmitas* animi, numquam fluctuante sententia. Tantam in hoc vocabulo inesse vim, tum *oppositio* declarat, *ουα μηδεis λαβη*, tum *explicatio* manifesto nos docet cap. II. v. 13: *ηραταις, και ΟΥΚ ΗΡΝΗΘΩ*, ubi simul testis cuiusdam, ad mortem usque constantis, fit mentio; imo *antecedens* nuncius inopinati aduentus, qui certe perpetuam continuamque poscit animi attentionem, idem confirmat. Ut taceam et *originem* verbi (descendit enim, omnium confessione, a voce *ηρατος*, hinc non simpliciter est, *tenere*, sed animose ac fortiter *tenere*, atque adeo ideam secum fert compositam) et propinquam *cognitionem* cum alio, puta, *προσκαρτερεω*, constanter adhaerescere rei, ne illi desim unquam. Praeterea hoc in libro diuino differentiam inuenio inter *τηρειν*, et *ηραταιν*, quorum illud quidem, *τηρειν*, magnam *adcuracionem* diligentiamque in opere bene *obseruando* ac *perficiendo* exprimit, et facile largior THOMAE GATAKERO * hebraeo *קפץ* et *קפץ* illud respondere; hoc autem, *ηραταιν*, *firmitatem* animi in re *conseruanda* *custodiendaque* (imo etiam alicubi in *coercendo* hoste, cap. XX. v. 2.) designat. Est ergo, cuius hominem esse admonitum vult Seruator imperans, *ηραταις*, *constantia*.

§. VI. Tuemur parta, et studium conseruandae rei, eiusdem possessionem iam supponit: O EXEIC. Nimirum, non tuo Marte tibi comparatum, sed aliunde acceptum, neque a natura faultrice, sed gratiae salutaris beneficio, et verbi quidem diuini efficacitate, tibi datum, vti explicatur

catur cap. III. v. 3: *πῶς* ΕΙΛΗΦΑΣ καὶ ΗΚΟΥΣΑΣ. Conf. v. 8: καὶ ἐτηνσας μὲ τοῦ ΛΟΓΟΝ. Vfu venire aliquando, vt EXEIN idem sit, ac *posse*, dabo haud inuitus LUDOVICO CARPELLO *. V Hanc igitur notionem, quantum *ua-*les robore, a loco praesenti non equidem excludendam puto, in primis ad antecedentia respiciens (versu 8: *οτι μιν οὐκ* *ἐχουσ* ΔΥΝΑΜΙΝ); attamen propria et frequens significatio neutiquam erit deferenda. Quod NORTON vs KNATCHBULLVS ad I. Corinth. XI. v. 10. adnotauit, EXEIN, idem interdum notare, quod *aestimare* et *cognitum habere*, id si testibus idoneis probatum dedisset ille, adprime rectissime huc foret conueniens, in hanc sententiam: Serua, quaeso, quod *habes* permagno *aestimatum*, quod probe cognitum iudicasti vsque adeo, vt hac de causa atrocissima quaeuis subieris pericula, versu 8. et 10. Certius pariter, ac plenius, confido fore, vt in ipsas orationis medullas penetrem, canone huc adplicato, cuius plura dabit exempla b. SALOMON GLASSIVS **: *simplicia verba, pro compositis usurpari solent.* Sigillatim potius, quam generatim loquar, simul testem ad meam adcommodabo causam, HENRICVM STEPHANVM *** ita pro me verba facientem: ΕΧΩ saepe accipit suorum compositorum significationem, pro ΑΝΕΧΩ, item, pro ΑΝΤΕΧΩ, *resisto, obsisto.* Boni animorum pastoris est, virum se praestare, ΑΝΤΕΧΟΜΕΝΟΝ *τὴ κατὰ τὴν διδασχὴν πιστοῦ* ΛΟΓΟΥ, ad Tit. cap. I. versu 9. Est autem *αντεχεῖν*, *contrarie manu tenere* aliquid, repugnante ac resistente alio quopiam. Ad hoc, indicato loco, interpretationis gratia adnectitur: *τὴ* ΑΝΤΙΑΕΤΟΝΤΑΣ *ἐλεγχεν.* Et quia prorsus nihil abest, quin id, quod adeo firme grauiusque comprehensum *retinemus* nullaue iniuria e nostra potestate eri-

* in Spicileg. notarum in N. T. pag. 132.

** in Philol. S. L. III. tract. III. can. I.

*** in thesauro gr. ling. Tom. I. pag. 1318.

pi patimur, valde diligamus et *carum* habeamus; idcirco magnum aestimabilis rei *pretium* simul designatur: siquidem verbum, *αντεχειν*, pro opposito habet *καταφρασειν*, MATTH. cap. VI. v. 24. Itaque illud, ANTEXEIN, tres hasce continet notiones: 1) *possessionem* rei, 2) *amorem* atque *aestimationem*, 3) *defensionem*. Nihil in medium protuli, ab instituto alienum. Sic prorsus eandem dictionis huius, O EXEIC, vim esse, et res ipsa docet, et subiecti conditio haud obscure ostendit. Laudat hominis fidem probitatemque Dominus, quae inter tot ac tantas aduersitates inconcussa stetit, qua palmam is non fecit dubiam, immo vero praeripuit, caeteris, v. 8. Adhortatur eum, ad pergendum in hoc stadio, ad perseuerandum tam forti animo in constantia, ne quis, violenta manu impetum in eum faciens, coronam ab eo auferat. Ergo quod iam dicitur, EXEIC, aequae tantum potestate valet, quantum ANTEXEIC. Omnino autem vana fuerit suspicio, si opineris, verba haec, *quod habes*, hunc in modum exponenda esse: *quod putas habere*. Placet talis interpretandi ratio nonnullis REFORMATAE scholae magistris, hypothesei sectae suae inferuientibus, ne fateri cogantur, fieri posse, ut fidei iacturam faciat quisquam. His, nominatim DAVIDI PAREO, obuiam it B. ABRAHAMVS CALOVIVS *: *ubi*, inquit, *nequidquam Pareus*, quod habes, de eo, quod habetur *κατα δοξαν*, vel, quod videtur habere; quia expressam litteram, et Episcopi Philadelphiensis apertam laudationem explicat; quasi corona tandem priuari innuantur, qui vulgo fideles habentur, quia non tenent, quod non habebant; quod videbantur habere: Et annon re vera habebat Episcopus, quod tenere iuebatur? Ego, quamquam non dissimulo, *εχειν*, pro, *δοκειν εχειν τι*, poni alias, utpote quod comparatione vtriusque dicti, MATTH. cap. XIII. v. 12. et LVCAE cap. VIII. v. 8. sole clarius efficitur; tamen

* in Bibliis illustr. ad h. l.

tamen hunc ad locum id minime aptum fore, tota orationis series aperte declarat. Quocirca prodierunt ex ipsa REFORMATORYM societate quidam, aequi aestimatores ac iudices. IOANNES COCCEIVS: * *quod habet, quod re vera, ut verum, ut bonum, ut laudem, adsequutus est, non vero, quod putat habere.*

§. VII.

Quid autem sit Obiectum sermonis, tamquam digito indice monstratum, ad quod integra pertineat loquutio, *κραται Ο ΕΧΕΙΣ*; de eo nondum inter omnes convenit. Ad coronam referunt, cum CAMPEGIO VITRINGA, Reformatorum plerique, et, qua mente id statuunt, nos haud difficili coniectura adsequimur. Hi cogitare debebant, finem coronare opus, et profecto decurrentes stadium, vel dimicantes in arena, praemia virtutis, olim sibi impertienda, adhuc *expectare, nondum habere*, cap. II. v. 10: *γινου πιστος - - και ΔΩ-ΕΩ σοι τον στεφανον*, et 2. ad Timoth. IV. v. 8: *ον αποδωσει μοι ο κυριος εν ΕΚΕΙΝΗΙ τη ημερα*. Ecquid opus est circuitione atque anfractu? Manifesto nos docet verborum continuatio seriesque, huc repetendum esse ex versu 8: *οτι μικραν ΕΧΕΙΣ δυναμιν, και ετηρησας μου τον λογον, και εκ ηενησω το ονομα μου*. *Servare verbum non negando, est, profiteri fidem. Et negare numquam, est, constanter profiteri.* Magna istiusmodi constantia, probatur tentationibus explorata. Tentationes certe infirmam non poscunt fidem, quippe tanto oneri ferendo minus idoneam, sed quo graviora sustinentur pericula, eo robustiorem factum esse animum cognoscimus. Patet ex eo, per *μικραν δυναμιν*, non tam raras animi dotes exiguamque *fidei* potestatem, significari, quam potius paucitatem *felicitatis, solatiique* inopiam**. Plane sicut PAUL-
C LVS,

* in *Cogitatt. de Apocal. ad h. l.*

** Ambigue loquitur WILLIAM BUR-

KITT: *thou hast a little strength) a little spiritual and inward strength.*

LVs, magna sane praeditus fide, aduersam fortunam crebrasque molestias, quibuscum conflictabatur ipse, ^{αδειδων} adpellat saepe numero, simul tamen confessus, se in tanta infirmitate consiliique penuria, Deo opem misero ferente, incrementum fiduciae ac spei, Deo semper confisae, cepisse, 2. ad Corinth. cap. XI. v. 5. 9. 10; ^{οταν αδειω, τοτε δυνατος ειμι.} Atqui ^{αδειειδα} idem notat, ac ^{μικρα δυναμις.} Propterea laude dignus iudicatur iste nominis IESV confessor, quod, tametsi onere susceptarum calamitatum pressus, fortunae rebus animique viribus attenuatis atque imminutis, ^{μικραν εχων δυναμιν}, nihilo minus per Dei gratiam erectus et despicens fortunam, admirabilem virtutem ac fortitudinem fidei maximam declarauerit, ^{και ετηρησας με τον λογον, και εχ ηγησω το ονομα με.} E. constans doctrinae I. C. confessio, robustae fidei, quae grauissimis malis vrgentibusque frangi non poterat, incorruptus atque integer testis, tam eximia ornatur laude; ideoque ista cohortatio, ^{κραται ο εχεις}, vt permaneat ipse in veteri sententia, perinde postulat flagitatque, atque illud: ^{κρατωμεν της ομολογιας}, ad Hebr. cap. IV. versu 14.

§. VIII.

Ea demum vere sancta lex est, qua commodis humanae societatis consulitur, quae est recti praeceptio prauique depulsio, imperans honesta ac salutaria, prohibens contraria. Itaque cum ratione praecipit sincera libereque fluens beneuolentia: INA ^{μηδεις κ. τ. λ.} Cuius particulae propriam creberrimamque notionem iam retinere, sermonis argumentum nos iubet; quidquid tandem sit de rarioribus quibus-

Id accipi potest vel de imbecillitate fidei, vel de gustu ac sensu gratiae et consolationis diuinae deficiente. Si prius in mente habuerit vir eruditus, nego. Sin posterius, concedo.

Interea bene habet, quod addit: *and but few external and outward Helps and Advantages.* Expository Notes on the New Testament.

quibusdam voculae significationibus, quarum vnam exponit vir illustris IO. FRIDERICVS HOMBERGK* aliamque, prorsus singularem, obseruat celeb. ANTONIVS BLACKWALLVS**. De reliquis, consule MATTH. DE VARIVM***. Haec profecto numquam fallit regula: quoties antecedit admonitum de actione morali, consilio instituenda, toties quod sequitur, INA, *finalem*, vt ex vsu scholae loquar, causam ostendit. De eodem igitur non possumus hic loci non cogitare, voculae aptando sensu: INA *μὴδεὶς λαβὴν τοῦ σκεπτικίου οὐκ*.

§. IX.

Longum foret per censere numerando ea, quae ad vocem CTEΦANON illustrandam adferri poterant. Innumerabilia sunt de coronis, *sacris*, tum sacrificiorum ac victimarum, tum sacram rem facientium et sacerdotum, ornamentis, de *regiis ac principalibus*, de *conuiualibus*, de *nuptialibus*, de *militaribus*, earumque diuersis generibus, de *agonisticis*, et si quae sunt aliae, monumentis mandata ac posteritati propagata, in quibus commemorandis industriam exercuerunt suam antiquitatum periti, et in tanta multitudine vel primo nominandus loco CAROLVS PASCHALIVS. Illorum ego non compilabo scrinia, nec dicendi vbertati dabo operam. Dicam breui, quantum res postulat. Procul hinc absit coronarum *nuptialium** *confideratio*

* in *Parergis S. ad Marci cap. IV. pag. 98.*

** in *Crit. S. N. F. Tom. I. P. I. §. 8. pag. 133. edit. Lips. Reu. WOLLII studio elaboratae.*

*** de *graecae ling. partic. pag. 169.*

* Moris erat Christianorum, in primis *Graecorum*, vt sponis coronae imponerentur. Et *nuptias* iure ita sibi proprio vindicasse *coronas*, vt illae propterea κατ' ἐξοχὴν coronarum no-

mine adpellatae fuerint, vnde et ἀπολογία τοῦ τεφαιώματος, *officium coronationis*, suam duxerit originem, docet prolixè IACOBVS GOAR, ad *Euchologium graecum*, pag. 385. et 397. Equidem, quum per tria nascentis ecclesiae saecula coronarum vsu Christianis omnino interdixerint Doctores, idcirco etiam a *nuptialibus* se abstinuisse homines castos probosque,

tio contemplatioque, quum nulla earum in textu nostro adpareant vestigia. Omnium minime est existimandum, *Poetarum* redimita lauro tempora in mentem nunc venisse Vati, diuino instinctu adflatuque nobilitato. Si quis velit opinari, per idearum consociationem, *Principum victorum* diademata hunc ad locum apta esse, non impediam. Probabile forsitan fiat ex eo, quod antea ponitur: προσκυνήσωσιν ενώπιον των ποδων σου (conf. cap. I. v. 6. V. 10.); et statim postea: ο νικων, ποιησω αυτον συλον κ. τ. λ. Vti prius ad *regiam* dignitatem, sic posterius ad *victoriam* pertinet. Magis tamen ad veritatem adcommodate dicam, nec dubito fore plerosque, qui meae suffragentur adseuerationi, a re athletica siue agonistica arcessitum esse hoc vocabulum. Id nobis persuadet consuetudo sermonis sacri perpetua. Toties ad circum, ad currentes in stadio, ad certamina, aut, si mauis, ad omne ludo-

hosque, ad liquidum perduxit Summe Vener. SALOMON DEYLINGIVS, *Obs. S. P. III. obs. XVI. §. 5.* At enim sub auspiciis aetatis IV. mutatos fuisse mores, illamque quotidie magis inualuisse consuetudinem, negari nequit. In arcanam tam peruecti ritus rationem inquirentibus, hanc subministrat CRITOPVLVS in *Confess. fidei cap. XII. sertorum distributio tamquam PRAEMIUM VICTORIAE fieri consuevit, quod sponsis ecclesia suppeditat, quoniam detestati furtiuas nuptias scortationem et promiscuos conuentus, vagae libidinis irritamenta virtute superauerunt.* Idem istud iam dudum memoriae prodidit IOANNES CHRYSOSTOMVS, in *Homil. IX. in I. epist. ad Timoth. ναογαμυς* ideo coronis ornari, quia TRIVMPHVIVM quasi canentes, velut victores casti in thalamum ingrediantur, neque

illis coronas gestare integrum esse, qui castitate prodita voluptatibus succubuerint. Vid. IO. CASP. SVICERI *Thes. eccles. Tom. II. pag. 1016.* Quid gens hebraea suis moribus rectum decensque habuerit, id magno eruditionis adparatu in lucem profert Magnif. DEYLINGIVS l. c. in *Cant. cap. III. vers. 11.* commentatus. Quae tandem, inclinata atque ad finem vergente republica, acciderit rerum mutatio, num illa desponsatorum ornamenta penitus fuerint abrogata, an saltem ex bitumine confectae coronae in desuetudinem venerint, myrteis autem et rosaceis adhuc vti licebit; de eo multum disputare Iudaeorum Magistros, doctissimus WAGENSEILIVS in *Sota fol. 49.* commemorat. Vid. cel. CHRIST. SCHOETTGENII *horae ebr. et Talmud. in Matth. cap. V. v. 13.*

ludorum genus, qui adpellantur gymnici, respicere scriptores diuinitus illuminati solent, quoties de *corona*, vel de praemio ferendo, mentionem faciunt. Qua de caussa haud inane iudico coniecturam, acri incitatione illa, ΚΡΑΤΕΙ Ο ΕΞΕΙC, ad morem *Agonothetarum*, *Aliptarum*, ac *Paedotribarum* mentem oculosque conuerti, quibus hoc datum erat, vt descendentes in arenam et iam pugnantes sedulo adhortarentur, et diferte quidem facta *coronae* promissione, ne suo deessent officio, vt fortes se praestarent strenuosque. Eundem in modum de simili dictione Apocal. cap. II. v. 10. arbitratur PETRVS ZORNIVS, vir doctissimus, idque testibus probat locupletibus *. Vt anteoccupem, quod puto opponi, breui perorabo caussam. Valde suspicaberis, *loco* minus congruenter conuenienterque istud a me adfertum. Magnis equidem in laudibus tota fere GRAECIA fuit, victorem Olympiae citari. Quid vero haec ad ASIAM? speciatim ad PHILADELPHIAM? Respondebo, quod in proclui est. Num quid prohibet, quominus apud exterarum nationes metaphora ducatur a ritibus alieni soli, vsquequaque *notis*, vbi fama longe lateque peragrauit? Sed, ne videamur iusto liberaliores, etiam Asiae ciues, artem exercendo agonisticam, Graecorum mores imitari consueuisse, PHILOSTRATI et FALCONERII auctoritate laudatus ZORNIVS dilucide explicat.

§. X.

Nos ad rem accedamus propius. Quid intelligatur per CΤΕΦΑΝΟΝ; quaeritur. Metuunt, nec frustra, REFORMATI Doctores, si sempiternam beatitatem isto nomine designari adfirment, ne ex eo efficacissimum contra necessariam, qualem ipsi fingunt, sanctorum perseuerantiam, argumentum depromatur. Cuius vim vt effugiant, aut, si

C 3

possint,

* in Biblioth. antiqu. et exeget. pag. 869. seqq.

possint, infringant, aliud nobis persuadere conantur. Eximie doctus IOANNES ARROWSMITH * tamquam sibi non constans, *sive coronam Ministerii, sive veritatis euangelicae coronam*, indicari decernit. At ne vnum quidem sacris ex litteris proferre valet alterutrius significationis exemplum. Et, quod vnice excitat ex Rabbiorum scholis, quibus *corona legis* in ore versatur, testimonium, in eo vix minimum se inuenisse sciat suae causae praesidium. At nihilo tamen minus fere eandem adoptauit sententiam, atque ex instituto ornandam sibi sumsit vir clarissimus, WILHELMVS ERN. EWALDVS, omnes in eo contendens neruos, vt nos faciat certiores, non ad iuuenes athletas, sed ad CΤΕΦΑΝΟΦΟΡΟΥC, magnam in Asia minore celebritatem consequutos, respiciendum esse; qua in causa sibi consentientem habet, numquam sine honoris praefamine nominandum THEODORVM HASAEVM. ** Omne vero conficit negotium optimus verborum suorum interpret, ipse CHRISTVS, cap. II. v. 10: δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ΖΩΗΣ, seu quod alibi dicitur, ἀμαραντίνον *** ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ, non prius accipien-

* in *Tagt. Sacr. Lib. III. cap. III. §. 21.*

** vid. *Museum Brem. Vol. II. P. III. num. 3. et 4.*

*** IACOBVS LYDIVS in *agonist. sacr. cap. XLV.* existimat, STEPHANVM citans testem, vocem ἀμαραντίνος non fieri ex ἀμαραντος, quatenus nomen est adpellatiuum et adiectiuum, sed, quatenus est nomen certi floris proprium — — Et amarantum coronis adhiberi fuisse docet quoque TIBVLIVS L. III. et IV. Ab eadem sententia se non alienum profitetur CORNELIVS ADAMI *obseruatt. theol. phil. pag. 436.* Tantis viris ego ad stipularetur libens, si hoc me non impediret, quod amaranti vsum in luctu

quidem magnum ac frequentem, in laetitia autem publica, praesertim in victoribus et athletis sua laude ornandis, nullum fuisse, PHILOSTRATI testimonio, ad quod ipse tamen provocat LYDIVS, compertum habemus. Et quod PETRVS I. epist. V. v. 4. ἀμαραντίνον vocat, id cap. I. v. 4. ἀμαραντον adpellat idem, adiungitque ἀφθαρτον, manifesto indicio, vtrumque pariter nomen esse adiectiuum, et ἀμαραντίνον, siue ἀμαραντον a verbo μαρναω, quemadmodum ἀφθαρτον a φθείρω, originem suam ducere; hoc tantum obseruato discrimine, quod ἀφθαρτος, aureis et metallicis coronis, at ἀμαραντίνος floren-

piendum, quam *Φαεργωδευτος του αεχιτισμενου*, I. PET. cap. V. v. 4. Conf. 2. ad Tim. cap. IV. v. 8. et IAC. cap. I. v. 12. Neque omnino infitias ire audet eruditus ARROWSMITH, * saepius usu venire, ut vita aeterna nuncupetur corona. Comparationem ipse instituit, satis ad rem apte: Vocabulum, corona, vitae aeternae adplicatum, duo designat, 1) gloriam illius praemii (corona siquidem seu diademate nihil est inter sublunaria gloriosius; unde passim in Apocalypsi coronis Optimates insigniuntur) et 2) amplitudinem illius gloriae; quia sicut corona caput undique cingitur, ita totus homo coelesti gloria. Annum bonitate sua coronare dicitur Dominus, quia singulae tempestates anni suis quaeque frugibus et Dei erga nos beneficiis cumulantur; sic, cum utramque stolam induerit coeli incola, singulae facultates singulaque corporis membra coelestem penitissime gloriam imbibent, atque adeo totus homo coronabitur. Sunt praeterea, fateor, piae meditationes IACOBI LYDII ** inter quas eminet una: coronarum forma omnium formarum est perfectissima et capacissima, omni ex parte in sese vergens. Haec una nusquam incipit, nusquam desinit. Haec forma refert motum circularem, qui solus est perpetuus. Vnde Manilius lib. I. hanc formam commendans sic cecinit:

*Haec aeterna manet, diuisque simillima forma,
Cui neque principium est usquam, nec finis in illa.*

*Itaque olim Athletarum perfectio et consummatio hac coronae forma fortean fuit significata. Atque ita similiter perfecta et aeterna beatorum in coelis felicitas et gloria, per coronae formam circularem designari potest. Plura in numerato habet CORNELIVS A LAPIDE *** nec dubito, quin augeri queat numerus, si ingenio indulgere consultum foret. Interea, quam possit*

florentibus et herbaceis, opponi videtur.

* in *Tact. Sacr.* pag. 306.

** l. c. cap. XLV.

*** in *Commentar. in Apocal.* cap. II. v. 10.

possit maleuola astutia id, quod bona mente pronunciatum fuit, in malam partem vertere, exemplo discimus, quod scriptum reliquit CAROLVS PASCHALIVS: * *Heraclius Ponticus, et auctor Etymologici, hanc ipsam circularis formae excellentiam, quae coronae propria est, repraesentant his verbis: σφαιρος δερυκος ο περιτρεχων κυκλοθεν, corona est summitas, quae currit undiquaque. Hac forma visa, contremuerunt illi, qui IULIANO sacrificanti adstabant, nimirum, cum in extis adparuisset signum crucis, corona circumdatum. Hinc enim isti coniectores coeperunt suspicari, nullos nec temporis nec locorum fines doctrinae christianae statutos esse. Primum, quod corona est symbolum victoriae. Deinde, quod forma circularis, ex omni parte incipiens, et in se desinens, finem designat nullum. Haec is, qui sacris praeerat, elusit, et quidem quaesitori commentum. Quippe is victimam aliud significare dixit; atque adeo hinc palam esse, christianum dogma in se reuerti, hoc est, vanescere et extinguere; tum circulari forma, intra quam coerceretur, angustias eius demonstrari. De caetero, beata sua sorte contenti prisca aetate, ciuitati christianae adscripti, vanam mundi gloriam generoso contemptu aspernabantur. Imo non decere christianos homines, coronas ferre capiti impositas, ne ad profanos saeculi mores se accommodare, vel saltem aeternam beatitudinem hocci facere videantur, demonstratum it TERTULLIANVS, eoque consilio librum de corona militis composuit. ** Suam laudem ac dignitatem quaerebant illi omnem*

* *de coronis, Lib. I. cap. VII.*

** Certos tamen fines ac terminos illi rigori constituit PAVLVS ARINGHVS, in *Roma fabrica*. T. II. Lib. VI. cap. 49. dum in eo est, ut coronarum in christianis sepulcrorum monumentis antiquitatem ab omni suspitione vindicet: verum, ait, si orthodoxorum Patrum sententias diligenter expendamus,

illas potissimum coronas Christianis deferre, quae hominibus gentilitiae superstitioni deditis, in obscenis ludis, execrandisque sacrificiis vsuerant, et quibus ipsamet idolorum vel certe defunctorum capita, vano futilique obseruantiae ritu cingebant, vetitum fuisse constabit: nullatenus vero eas gestare interdicebatur, quibus milites post par-

omnem in cruce IESU CHRISTI, spe freti certissima, fore, ut coronam inde ferant numquam interituram. Ex ea religione enata fuit *crux coronata*, de qua, praeter alios, IO. BAPTISTA CASALIVS * et IOANNES CIAMPINVS ** mentionem faciunt. Quid? quod etiam *vincula* vocabantur *coronae*. POLYCARPI ad Philippenses epistola tale habet initium: δεσμῶν, αἰνῶν ἐστὶ διαδηματὰ τῶν ἀληθῶς ὑπὸ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκλελεγμένων. Neque ita male, quoad *corona* accipitur pro *decore atque ornamento*; quemadmodum ipse PAULVS suis calamitatibus tantum tribuit honoris: ἡτὶς ἐστὶ ΔΟΞΑ ὑμῶν, ad Ephes. cap. III. v. 13. Atque hanc fuisse mentem POLYCARPI, cognoscimus ex adiuncto: Αἰτιόπρεπει δεσμοῖς, quae *decent* sanctos, *vinculis*. Quatenus autem *praemia* laborum significantur, coronam a luctatione cursuque distingui oportere nimis est manifestum.

§. XI.

Suum cuique tribuit iustitia: τὸν σὺφαινον COY ***. Ex eo colligi posse videtur DAVIDI PAREO * Sicut erunt gradus poenarum in inferno, sic fore praemiorum differentias in coelo. Adiumentum forsitan adferre poterat huic sententiae, quod statuunt

tam sedatis bellorum procellis victoriam, cum solemnes deinde triumphos agerent, - - redimiti incedere consueverant, rel.

* de veteribus sacris Christ. ritibus, P. I. cap. I. pag. 7.

** vid. de cruce stationaria inuestig. histor. pag. 5.

*** Legem XII. tabularum, in qua erat haec sententia: QVEI CORONAM PARIT IPSVS PECVNIAVE EIVS, VIRTVTIS ERGO DIDITOR, ita commode illustrat CUNRADVS RITTERSHVSIVS: nihil

interest, utrum IPSE quis certauerit, et victor euaserit, siue ipsius equi et serui et quadrigae; haec enim omnia continentur in hac lege PECVNIAE adpellatione. Nos vero sciamus, et sancte teneamus, homini aeternos ambienti honores, coronam non aliam, quam suo ipsius labore partam, discerni, nihil ipsi prodesse alienam virtutem, et *supererogationis* opera esse barbarum sermonem in negotio sacro. *Tua corona, tuam fidem diligentiamque postulat.*

* Opp. exeget. P. II. pag. 1123.

D

statuunt antiquitatum periti, discrimen inter coronas et corollas, siue corollaria, nec non inter coronas, quarum non omnes fiebant participes, et praemia certaminis, virtutis laude inferioribus data, in quorum numero etiam *pomum* habuisse veteres, ANTONIVS BORREMANSIVS* obseruat. Memorabilis exstat locus in CLEMENTIS epistola II. ad Corinth. καὶ ἐν μὴ δύναμεθα ἀπέντες τὸ φανώμεθα, καὶ ἐργαστέον τὸ φανώμεθα. Haec ad verba IO. BAPTISTA COTELERIVS scite adnotat: lux petenda est ex legibus athleticis, quippe per quas uni CORONA cedit, consequuntur alii PRAEMIA, alii postea LAUDEM; caeteros nec corona, nec praemium, nec laus manet. Eandem in sententiam EPHREMVVS pronunciat, referente PETRO FABRO** festinemus autem magis, ut cum perfectis ac fidelibus CORONEMVR; sin vero vel cum multis placentium LAUDEM praeconii mereamur. Beatus, qui in agone certauerit, ut cum PERFECTIS victoriae CORONAM accipiat! Miserrabilis vero, qui hoc tempus vitae suae negligenter consumserit, ut indignus sit, etiam cum MINIMIS COLLAUDARI. Haec ille. De aureolis, in cerebro SCHOLASTICORVM, qui vocari solent, factis, prolixè differere, vix operae foret pretium***. Ego vero ut sine mora ad propositum redeam, fateor quidem ingenue, gloriosissimae vitae portionem variam, eamque gradibus distinctam fore*. Quo in argumento dilucide explanando iam sua aetate AVGVSTINVS,

cum

* Variar. lect. cap. XII.

** Agonistici Lib. III. cap. X.

*** Somniantes vident illi tres gradus aeternae gloriae supremos, quibus nomina aureolarum imponunt. Has ita dispertire audent, ut Martyribus una, eaque praecipua, altera Doctoribus, tertia virginibus assignetur. Quam ob rem S. STEPHANVM, primum omnium N. E. aetate Martyrem, bea-

titatem omnibus numeris absolutam, adeoque triplicem palmam, adeptum esse opinantur, nimirum aureolam Martyris, aureolam virginis, quia coelebs obiit, et aureolam Doctorum. Sic verba reddidi B. IOACHIMI HILDEBRANDI, de diebus festis, p. 27.

* Ex SOCINI schola produsse quosdam, id negantes, conqueruntur, profligantque errorem excellentes Viri,

cum IOVINIANO in arenam descendens, vtilem praestitit operam. Et Martyribus, dummodo vere tales fuerint, in sedem beatam euectis, quanto illustrior in ipsis entuerit fides, tanto maiorem impertiri gloriam, non sine ratione credidit pia antiquitas *. At vereor tamen, ne distinctio *coronae et praemii*, a mente Seruatoris, iam dicentis, longe sit remota. Certe PAVLEVS nullam hic agnoscit differentiam, dum vni ex concertantibus, maxime strenuo, omnibusque in stadium ingressis mira alacritate antecellenti, *praemium* pollicetur, idem istud per *coronam* interpretatus: ΕΙΣ δὲ λαμβανεῖς τὸ ΕΡΑΒΕΙΟΝ -- ἡὰ φθάσεν CΤΕΦΑΝΟΝ λαβώσιν, i. ad Corinth. cap. IX. v. 24. 25. Porro, quod iam *coronae* nomine designat CHRISTVS, id *praemium* adpellat ipse, cap. XXII. versu 12: καὶ ἰδοὺ, ἐρχομαι ταχύ· καὶ ὁ ΜΙCΘOC μὲ μετ' ἐμεῦ. Denique promissione, vni data, τὸν σὺ φάνεν C O Υ, nihil hominis proprium ac singulare spondere Dominum, id planum facit vox Apostoli: ἐν (σὺ φάνεν) ἀποδώσει ΜΟΙ ὁ κυριος, ΟΥ ΜΟΝΟΝ δὲ ἔμοι, ἀλλὰ ΚΑΙ ΠΑCΙ τοῖς ἠγαπηκῶσι τὴν ἐπιφανεῖαν αὐτοῦ, 2. ad Timoth. cap. IV. v. 8. De *merito* autem *operum*, in textu, quem prae manibus habemus, nec vola nec vestigium exstat. Imo potius contrarium adparet ex insignibus praedicatis, nequidquam aliud, quam *fidem in CHRISTI promerita fideique confessionem*, celebrantibus, versu 8: ἐτήρησας μου τὸν λόγον καὶ ἐκ ἡνῆσα τὸ σῶμαί μου.

§. XII.

Tantæ felicitatis iacturam ne faciat homo, forte osci-
tans et dormitans, admonetur: *οὐα ΜΗΔΕΙΣ ΛΑΒΗΙ ΤΟΝ ΣΕ-
ΦΑΙΝΟΥ ΣΟΥ.* Longissime a scopo aberrant, in tenebris quæ-

ri, ABRAHAMVS CALOVIVS, in
Socin. proslig et IOAN. ADAMVS
SCHERZERVVS in *Collegio AntiSo-*
cimiano. Ipse autem SOCINVS ad-

rentes lucem, quibus placet priscum huc trahere institutum, cuius haec fuit ratio, ut Athletae, victores abeuntes, coronas e loco eminentiore suspensas sibi adsciuerint extensa manu. Id quod dixerunt λαμβανειν. Non infitior, hoc in more positum fuisse antiquis gentibus, et plura de eo dabunt PETRVS FABER et IACOBVS LYDIVS. Nec multum tibi repugnabo, si, quod est dictum alibi, λαμβανειν το βραβειον (II ad Corinth. cap. IX. v. 24.) item, ληψειν τον σεφαινον της ζωης (IACOBI cap. I. v. 12.) ex ritu iam indicato illuminandum putaueris. Hoc scio certum, ad praesens sermonis argumentum nihil facere illius consuetudinis notitiam. Recte b. ABRAHAMVS CALOVIUS: Num autem, ait, praecise mos iste Agonistarum respiciatur, qui ex aliquo eminentiore loco ad pensam coronam, incitato quam locyssime cursu, manibus arripiebant, temere definiri videtur; neque nostro cursui, sed diuinae gratiae, nos in fide, qua veluti manu adprehendimus coronam, confortanti, tribuenda est consequutio, Rom. IX. v. 16. Ne quis auferat coronam tuam, simpliciter est, ne auferatur tibi corona. (Non ergo scrupulose inquirendum, an corona, uni proposita et promissa, vel, quam habet ac possidet per fidem, quae eidem propter peccata proaeretica et απιστιαν, adeoque impoenitentiam, aufertur, concedatur alteri, velut in locum eius succedenti.) Scilicet verbum, λαμβανειν, praeter frequentem notionem, accipere, etiam auferre significat, et ita quidem, ut in alterius usum non conuertatur res ablata, sed omnino in deperditis numeranda sit. En! exemplum instar omnium euidens, cap. VI. versu 4. εδοθη αυτω ΑΒΕΙΝ την ειρηνην απο της γης. Idcirco nihil video causae, cur CORNELIVS A LAPIDE eiusque similes arbitrentur, coronam defectoris, sua culpa pereuntis, alteri, in ipsius locum suffecto, cedere. Imo vero uni mortaliū cuique offertur salus, vniuersis ac singulis parata, ideoque datum est cuilibet, non alienum occupare, sed suum tueri locum. Si quid bene agit, suum facit officium. Si quid con-

sequitur

sequitur optabile, suam homo nanciscitur portionem. Ergo nemo succedit in alius cuiusdam provinciam. Obscure et minus adcurate, magnus alias IOANNES COCCIVS in hunc locum commentatur: *ne quis impediatur ipsius coronationem, et eum priuet corona, vel, ne alii, et non ipse, coronentur.* Rectius planiusque *ESTIVS*: *non, ut ipse habeat, sed ne tu habeas.* Vocula autem ΜΗΔΕΙC, multitudinem ac varietatem periculorum significari, in confesso est, ut eo alacrior fiat mens, ad tutandam felicitatem, atque ad circumspiciendum omnia, ut hostium nemo, ne vnus quidem, aliquid lucri faciat. Et memores nos esse oportet verborum, ad Rom. cap. VIII. v. 35. 39: ΤΙC ημας χωρισει απο της αγαπης τς Χρστ; Δαλψις, η σενοχωρια - - - οστε υψωμα, οστε βαθος, οστε ΤΙC ΚΤΙCΙC ετεροι κ. τ. λ. Inde iam concludo, voculam ΜΗΔΕΙC (*μηδεις λαμβανει*) denotare, per elegantem προσωποποιαν, omne salutis obtinendae impedimentum, siue personam, siue rem quamcunque, et quoduis triste fatum. Est igitur dilucida significansque descriptio, quam viri clarissimi BEAUSOBRE et L'ENFANT orbi litterato dederunt: *personne ne vous enleve*) *C'est à-dire, afin qu'il n'y ait ni personne ni chose au monde, qui puisse empêcher que vous ne la remportiez.* Praeterea non contemnendam duco, quam et laudat b. CALOVIUS, observationem EPISCOPII: *non est necesse, admodum laborare de persona accipiente.* Ratio enim loquendi in Scriptura S. usitata obtinet, ut personis aliquando actio aliqua aut passio tribuatur, etiamsi nulla personae ratio habeatur, sed impersonaliter sensus intelligatur; ita, ut h. l. phrasi hac, ut nullus accipiat coronam tuam, aliud nihil indicetur, quam hoc: *ut tibi corona tua non adimatur.*

§. XIII.

Conclusio erit ex necessaria consequutione, posse fieri, ut homo vere credens vereque pius fidem omnino perdat, atque adeo summo in errore versari, qui Synodi Dor-

dracena effata in se recipiunt, tantam statuentes sanctorum
perseuerantiam, ut formido oppositi nulla sit. ¹⁵ Nostram
profitemur doctrinam in *August. Confess. Sect. XII. et in Form.
Concord. artic. IV.* reprobamus ac damnamus dogma illud, quod
fides in Christum non amittatur. ¹⁶ Inuare student atque orna-
re malam causam REFORMATIS distinctione aliqua. ¹⁷ In-
ter eos PETRVS VANOMASTRICH ¹⁸ datur, inquit, fides
seminalis, datur habitualis, datur actualis. ¹⁹ Quam vellem, ut
definitione explicasset singula, et, qua ratione *seminalis* fides
ab *habituali* fecernenda sit, plane ac perspicue expediuisset.
Interea haec mentibus infixae haeret opinio, *actualement* fidem
forsitan ad tempus cessare, at *habitualement*, vel certe *seminalem*,
aut, ut alii malunt loqui, *radicalem*, nullo posse interire mo-
do. ²⁰ Abutuntur, ad propugnandum errorem, verbis *LU-
CAE*, cap. VIII. v. 13. ut et *1. ep. IOAN.* cap. III. v. 9. Enimvero
tantum abest, ut alterutrum dictum illi faueat opinioni,
ut omnino nostrae veritatis sententiae in eo eluceat, si id
vtrumque comparemus cum textu nostro. ²¹ Obsecro Le-
ctores, a studio partium alienos, ut cogitate pensitent haec
tria potissimum praedicata. ²² PRIMVM describit *statum* ho-
minis, optimam sane animi indolem: ²³ EXEIC. Quippe
ex versu 8. huc repetendum, ²⁴ *ETIAPHACAC* ²⁵ *με* ²⁶ *τον* ²⁷ *ΛΟΓΟΝ*,
²⁸ *καὶ ἐν ἡγενησά το* ²⁹ *ὄνομα* ³⁰ *με*, non infirmante, non conuellente, non
prosternente fidem tuam ³¹ *μετὰ* ³² *δυναμει*, tam exigua tranquil-
litate, tantis calamitatum fluctibus attenuata atque immi-
nuta (per §. VII.). ³³ Atqui haec est praestantissima eorum
conditio, ³⁴ *οὐκ ἔστι ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ αγαθῇ ἀκροαυτές* ³⁵ *τον* ³⁶ *ΛΟΓΟΝ*,
³⁷ *ΚΑΤ' ΕΞΟΥΣΙΑ* ³⁸ *καὶ καρποφοροῦσιν* ³⁹ *ἐν ὑπομονῇ* (LUCAE
cap. VIII. v. 15.) a quibus longissimo intervallo remoti sunt
⁴⁰ *παρακαίρου*, ⁴¹ *ΠΛΑΝΟΥΝ* ⁴² *ΟΥΚ* ⁴³ *ΕΧΟΝΤΕΣ* (ibid. v. 13). ⁴⁴ Ergo is,
quem nunc adloquitur Seruator, non est adnumerandus
illo-

* in theol. theor. pract. L. II. cap. I. pag. 52.

ΠXX. qao. fivdo. loedT. hucqmo2 m

illorum gregi, in quibus non inest *radicalis*, ut sermone peregrino utar, fides. E. habet in se fidem, radicatam. Is ipse tamen metueret debet, ne sibi cripiatur corona. E. et probus constansque, potest, si non caueat sibi a malo, fidem, etiam radicatam et feminalem, amittere. Nec tantum de confessione dicitur, sed fides vna laudibus extollitur. Dicitur PRIMVM MS. *ἐν ἑνὶ λόγῳ*, toto pectore amplexus es religionem; tum vero sequitur: *καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ αὐτὸ μὲν*. E. ad utramque, tum internam fidem, tum externam fidei confessionem, pertinet istud: *αὐτὸ μὲν*. E. frustra est IOANNES MARCKIVS* adserens fidei inamissibilitatem (re barbara dignum nomen!) quamvis non ratione actus, aut confessionis externae, certe tamen respectu habitus fidei. SECVNDVM imperat bonae menti officium recte faciendum: *ΚΡΑΤΕΙΟ* *αὐτὸ μὲν*. Haec est vox monentis, imo iubentis. Admonita et praecepta, sunt incitamenta. Incitatione indiget nemo, nisi qui muneris sui aut est oblitus, aut obliuisci potest. E. ubi nullum est periculum, ne qua mentem occupet desidia, ibi stimulum ad mouere, superuacaneum foret. E. qui admonetur de fide seruanda, is potest fidem perdere. Quae de causa Maiores nostri in *Declar. Form. Concord. Sect. IV.* docentes, falsam et Epicuream opinionem grauiter reprobant, esse, quod quidam fingunt, fidem et acceptam iustitiam, atque salutem, non posse ullis peccatis et sceleribus (tamen si voluntarie et destinata malitia mala opera perpetrentur) minui; recte iudicant: contra hanc pestilentissimam persuasionem, singulari diligentia hae verissimae, immotae, diuinae comminationes, poenae, admonitiones, Christianis, per fidem iustificatis, saepe retinendae, atque inculcandae sunt. Nescio, quid velit IOANNES ARGROWSMITH** dato, at non concessio (concedendum autem

* in *Compend. Theol. christ. cap. XXII.*
§. 25.

** in *Tact. Sacr. pag. 310.*

id nobis utique iure nostro postulauimus (§. X.) intelligi il-
 lic coronam vitae, quam electis in coelo reposuit Dominus, non in-
 de sequetur deperdi eam posse; sed indulgentissimum Patrem no-
 strum huiusmodi monitionum stimulos adhibere, et eosdem efficaces
 reddere ad creandam in nobis perseverantiam, ne perdatur. Mi-
 ram hic video idearum copulationem: non sequitur, coro-
 nam deperdi posse, licet stimulus adhibeatur, ne perdatur ea.
 Haec, manifesto pugnancia, quo pacto inter se conciliari et
 coniungi queant, ego prorsus non perspicio. Dabunt mi-
 hi omnes, quot sunt aequi aestimatores et iudices, id fieri
 posse, quod ne fiat, diligenter praecautum ac prouisum est.
 TERTIVM ostendit praemia, simul pericula minatur: *ἡ δὲ*
ἡ δὲ ΛΑΒΗΙ τοῦ CTEΦΑΝΟΝ 88. Duo insunt in vna pro-
 positione demonstrationis nerui. 1) ΛΑΒΗΙ. Vbi rapax ma-
 nus, ibi periculum. Vbi periculum, ibi metus. Vbi me-
 tus, ibi non perfecta securitas. Vbi secure vivere non li-
 cet, ibi vigilia et prospicientia opus est. Vbi haec, ibi cu-
 ra rerum bene gerendarum, ac deuitandi aut propulsandi
 mali. Vbi hanc postulat necessitas, ibi possibilitas, ut
 ita dicam, vacillandi, cedendi, et succumbendi fortu-
 nae. 2) τοῦ CTEΦΑΝΟΝ 88. Haec tanta cura ac soli-
 citudo adhibenda est, ad obtinendam coronam. Coro-
 na est praemium, idque sempiternum (§. X.). Id vero
 non prius datur, quam in fine laborum, quibus tota consu-
 mitur aetas nostra (Apocal. cap II. v. 10.) E. ad finem usque
 perseverandum est et permanendum in veteri sententia, ne
 auferatur corona. E. haec potest auferri. E. et finaliter,
 quod dici solet, amitti potest fides (probe tamen observa-
 ta inter credentem, et electum, differentia). Proinde non
 denegatur probo et cauto homini certa salutis suae ratio.
 Tantum, ne arrogante inanique persuasione tumescat et se-
 curus fiat animus, cauendum est. Nimirum certum habe-
 mus

mus aliquid vel simpliciter et *absolute*, vel quadam *conditio-*
nis lege (plane sic, ut duplex eiusmodi necessitatis genus ne-
 mo sapiens in discrimen vocat). *Absolute* certum adpella-
 mus, *ubi tanta est rei perfectio, quae mutationis omnis experta*
est omnique vacat periculo. Tam beata forte, dum eam exspe-
 ctamus adhuc, iam nondum fruimur. Id nostra non fert
 mortalitas, quod tandem aliquando, superata morte, me-
 lioris vitae praestantia adferet. Quamdiu cum hac aeru-
 mnosa vita luctando exercemur, tamdiu recordari nos oport-
 tet verbi: *εχ' οτι ηδη ελαβον, η ηδη τετελειωμαι, διακω δε, ει και κατα-*
λαβω κ. τ. λ. ad Philipp. cap. III. v. 12. 14. Contra ea, quod
 posita *conditione* certum dicitur, id consistit in *maxima effica-*
citate mediorum sufficientium conseruando bono effugiendoque ma-
lo. His si recte vtamur mediis, in spe innitimur certissima.
 Sin minus; tum mediorum aut ignoratio, aut neglectio, aut
 abusus vel sinistra adplicatio, hominis fallit expectationem.
 Hoc est, quod praecipit Legatus Christi: *ο γεννηθεις εκ του Θεου,*
ΤΗΡΕΙ ΕΑΥΤΟΝ, και ο ποιητος εχ' απεταται αυτου I. IOANN.
 cap. V. versu 18; ob eamque causam commendat suis sum-
 mus Imperans *vigilantiam*, MATTH. cap. XXVI. v. 41. *Vi-*
gilantia mentis, est assidua meditatio atque attentio animi
 ad salutem integram, eiusque tum *impedimenta*, tum *media*.
 E. fundamenta huius virtutis iacta erunt, si cogitemus 1) im-
 minere periculum, tamquam *impedimentum* felicitatis; 2) pos-
 se euitari illud, virtute *mediorum*, ad obtinendam conseruan-
 damque salutem. Vtrumque complectitur vna vox PETRI,
 in prioris epistolae capite V. versu 8. et 9: *γρηγορησατε* nam
 1) *periculum* est iam *praesens*, *οτι ο αντιδικος υμων ο διαβολος, ως*
λεων ορυομενος, περιπατει, ζητων τινα καταπιη, 2) sunt vobis Dei
 beneficio *datae vires* largae plurimumque valentes, ad conii-
 ciendum in fugam hostem: *ω αιτισητε σεβει τη πεισει.* Nihil
 igitur lucri faciunt, qui in *Synodi Tridentinae* decreta iuran-
 tes existimant, in nostro textu se inuenisse, non quod pueri

in faba. Illis obuiam it b. ABR. CALOVIVS*: *non tamen id concedendum CORNELIO A LAPIDE, quod nemo certus esse possit de sua perseuerantia et salute, nisi quoad certitudinem ABSOLUTAM. HYPOTHETICA enim omnino datur, si scilicet MEDIA salutis non negligimus.* Opportune mihi accidit, vt s. PAVLLVM audiam loquentem, dictione e circo petita: *εγω ετω τρεχω ως εν αδηλω, i. ad Corinth. cap. IX. v. 26.* Hinc argumentor: quot erant requisita, vt alacriores efficerentur ad pergendum in stadio, ac spe firmissima fulcirentur iuuenes, tot sunt nostrae fiduciae in negotio salutis fundamenta. Illos nimirum esse oportebat certissime persuasos de quinque hisce veritatibus: 1) *vere decerni virtuti praemium*; 2) *idque praestare caeteris rebus, atque adeo operae esse pretium, sine mora instituere cursum, imo conficere*; 3) *et licere cuiuis, dummodo nulli parcat labori, ad tantam adire dignitatem*; 4) *etiam vires non deficere hominem, ad perficiendum opus*; 5) *nec mutari mentem brabeutae, sed, quod semel fuerit statutum promissumque, id reuocari numquam.* Haec rei momenta, si ad magnam grauemque religionis causam adcommodentur singula, christiano homini, tendenti ad metam et properanti, sempiternam gloriam quam certissime pollicentur et confirmant. Nullum est dubium, quin 1) *sint promissa diligentiae praemia, η ευσεβεια επαγγελιαν εχουσα ζωης της νυν και της μελλεσης, i. ad Timoth. IV. v. 8*; 2) *haec beatitudo excellentia sua praestantiaque longe omnes multumque superet labores, λογισμαι γαρ οτι εκ αξιας τοις παιδημασι τω νυν καιρω προς την μελλεσαν δοξαν, Rom. VIII. v. 18*; 3) *parati sint honores ac decreti vniuersis ac singulis, quot flagrant desiderio tam beatae sortis, ην αποδωσι ο κυριος τοις ηγαπητοις την επιφανειαν αυτε, 2. ad Timoth. cap. IV. v. 8*; 4) *instructus sit homo per Dei gratiam viri-*

bus,

* in Bibl. illustr. ad h. l.

II. lib. I. T. 1. lib. II.

bus, iisque sufficientibus bono operi, non minus praeclare inchoando, quam plane perficiendo, πεποιθως αυτο τστο, οτι ο εναρξασμενος εν ημιν εργον αγαθον, επιτελεσει αχρς ημερας Ιησ Χρστ, ad Philipp. cap. I. v. 6; tandem 5) *immutabilis* stet sententia, αμεταμελητα γαρ τα χαρισματα και η κλησις τς Θες, ad Rom. cap. XI. v. 29. Sectatores SOCINI, Numini sanctissimo mutationem consilii tribuentes, atque adeo electionis perennem constantiam praefracte negantes, simul electionem ad salutem et gratiam salutarem temere inter se confundentes, ratione expugnant, praeter CALOVIVM et SCHERZERV, IOANNES HOORNBECKIVS* et SAMVEL MARESIVS.**

§. XIII.

Tantam inesse sentio vim in verbis, ad quae explananda sic meam adhibui diligentiam, ut vel minimum eorum pondus habeat maximum. Dabo studiose operam in nervos argumentationum, ex singulis vocabulis proferendos.

ΙΔΟΥ. Tela *praeuisa* minus nocent, ac prouida rerum futurarum mens caute in quouis versabitur negotio. Fecit, quantum poterat, qui animo sane beneuolo, ut magnopere caueret, *praemonebat* hominem. E. si piger hic, nihil curans, nihil pensi habens, sui negligens fuerit officii, tum nullus erit *excusationi* locus. conf. IOANN. cap. XV. v. 22. MARCI XIII. 23. ιδου, προειρηκα υμιν παντα. Ergo βλέπετε.

ΕΡΧΟΜΑΙ. Seruum oportet *vigilando* expectare Patrem familias, quando hic *aduentum* parat. Vid. L. v. c. cap. XII. v. 35. 36. 37. Et propterea tardat et commoratur Dominus, non ut differat promissum, sed ut otium nan-

E 2

cisca-

* in Socinismo profligato T. I. Lib. II. cap. 7.

** in Hydra Socin. expugnata, Tom. III. Lib. V. cap. 17.

ciscamur ad praeparandas res necessarias, 2. PET. cap. III. v. 9. E. *vigilantes* tempore vtamur sapienter.

TAXY Prudentia iubet mentem, quavis circumspectione et adcurata consideratione cauere, ne quid sibi impro- uisum atque inopinatum (per §. IV.) accidat. Qui semper promptus est et alacer, nihil illi euenire poterit vmquam opinione citius. E. *semper* vigilandum.

KPATEI Quic. *robore* valet plurimum, is suae poenas dabit temeritatis et negligentiae. Et quo *largiores* sunt ipsi *vires*, quo magis efficacia sunt praecepta atque admo- nita, eo peccat atrocius, dum sua potestate non recte vtitur, dum sciens volensque se non componit ad nu- tum voluntatemque Domini. Conf. LVCAE cap. XII. v. 47. E. *forti animo* pugnandum est ac vincendum strenue.

OEXEIC Cuicunque data est rerum copia, nae ab illo ma- ximam pro beneficio gratiam repetet fortunae moli- tor et effector. Vid. LVCAE cap. XII. v. 48. Et tur- pe est, deliciis otio desidiaeque perdere, vigiliis studio et labore parata. Nihil tanto dedecore peius est, ho- nestae vitae gloriam turpi morte maculare. E. decet virum bonum ac fortem *constantia*.

INA Quidquid agis, prudenter agas, et respice *finem*. In- dignum est homine, recta ratione praedito, actionem suscipere, et, quo tendat, non cogitare. E. non solum fortiter et constanter, verum etiam *sapienter* decur- rendum est in spatio.

MHΔEIC Quo plura nobis imminet pericula, eo maio- rem adhibere cautionem ac diligentiam debemus. Ad- est multitudo inimicorum. Indignum erit, a pari vin- ciaut superiore; indignius, ab inferiore atque humilio- re.

re. E. *multum* homo sibi caueat ab hoste, salutis suae bene prospiciens, ut *nulli* cedat violentiae, *nec ulla* aduersitate prosteratur. E. ne triumphum canat ante victoriam, etiamsi semel iterumque victor abierit, nondum adeo se in tuto collocatum esse sciat, ut nihil possit ultra cogitari. Ita sanguinolentis et ex acie redeuntibus dicitur: macte virtute esto!

ΔΑΒΗΙ Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. Quicquid praemium, non prius accipiendum, quam in *ultimo* vitae temporisque momento, per oppressionem sibi ereptum perdit, is profecto damnum patitur, quod *resarcire* nemo valebit umquam. E. *summo* studio, ad *extremum* usque halitum continuando, ad obtinendam beatitudinem homo constans adnitatur!

ΤΟΝ CΤΕΦΑΝΟΝ Maxima illecebra est peccandi, impunitatis spes. Contra ea certissima remunerationis expectatio, fortissimum praebet virtuti incitamentum. E. haud inuitus, sed *lubens*, cum maxima animi voluptate tuum facias officium, certo certius sciens, *οτι ο κοπος σου ειν εστι κενος εν κυριω* i. ad Corinth. cap. XV. v. 58.

COY Nunc tua res agitur. *Suae* cuique utilitati, quod sine alterius iniuria fieri potest, seruiendum est. Et se ipsum frustrari, profecto est extrema iniustitia. Nec te aliena saluum efficit fides*. Tibi hoc datum est, ut tuarum actionum Deo reddas rationem. *Εκαστος ημων περι εαυτου λογον δωσει τω Θεω*, ad Rom. cap. XIV. v. 12. E. iustus propriae felicitatis amor, *tuam* postulat industriam.

E 3

SECTIO

* vid. b. HENR. TIPPINGII *Diss. inaug. de fide aliena*, Viteb. habita.

CONSTANTIA

SECTIO POSTERIOR.

§. I.

Cognouimus ex verborum enodatione, rem, de qua agitur, esse *constantem fidei confessionem*, qualis deceat hominem vere christianum (Sect. I. §. VII.) De hoc argumento partite, definite, distincte dicam, quae possum, non ut volo, sed ut me temporis angustiae cogunt. Euoluam, quae iam in quaestionem veniunt, praecipua: 1) quid sit *fides*? 2) quid *confessio* eius? 3) quid constans *confessionis perseverantia*? 4) quae causae, cur nos illa deceat?

§. II.

Fidem descripturus, mitto de industria varias multumque inter se differentes, sed ab instituto meo alienas, vocabuli notiones. Tantum dicam breui, quantum ad *fidem diuinam* generatim explicandam facit. * *Fides et scientia* quodammodo conueniunt, quoad utraque consistit in *cognitione veritatis*, satis certae, omnique exceptione maioris. Vbi enim credulum se praebet aliquis, et ratione siue infirma, siue omnino nulla, ad adsentiendum mouetur, ibi non *fidem* adhibet, sed vel leui probabilitate atque *opinionem* ducitur, vel imbecilli animi atque anilis *superstitionem* prodit. Certam oportet esse firmamque veritatem, in qua *fides* sit innixa. Quam ob rem PAVLLVS tantum sibi tribuit: ΟΙΔΑ ω ΠΕΠΙΣΤΕΥΚΑ, 2. ad Timoth. cap. I. v. 12.

§. III.

* Ut HUGONIS GROTII fert opinio, *fides* in epistolis Paulinis, est estimatio magnifice sentiens de Dei potentia, iustitia, bonitate, et, si quid promiserit, in eo praestando constantia. Quot et quantis laboret vitiis

illa definitio, ad liquidum perduxit b. CALONIUS in *Bibl. illustr.* N. T. Tom. II. pag. 10. De *fide*, quam nonnulli fingunt, naturali, erudite elaborata exstat disputatio, Praefide b. I. O. FRANC. BVDDEO Ienae habitae.

§. III.

Quum autem *veritates* non vnus sint generis, etiam *principia cognoscendi* sint admodum diuersa, hinc et *modus cognitionis* humanae non erit plane idem. Duo sunt *genera veritatum*. Quaedam nobis praesentes exsistunt, easque sentimus aut mente percipimus. Reliquae, a nostra intelligentia remotiores, aliena relatione ad nos veniunt. E. duo sunt *cognitionis principia*. Perspectum habemus aliquid atque exploratum, vel ex propria *mentis attentione*, vel ex *aliorum testimoniis* fide dignis.

§. IV.

In eo igitur distat Fides a Scientia. *Scimus* ea, quae *sensus et ratiocinatio* vnumquemque, qui sapit, docent. *Credimus*, quae idoneis *testimoniis* firmata ad nos perferuntur; πιστευομεν δια την λαλιαν τινος, IOAN. cap. IV. versu 41. 42. Et hoc est vnicum medium, ad notitiam illarum *veritatum* adquirendam, quae sunt a nostra intelligentia remotae (§. III.)

§. V.

E. quae *fidem* constituunt, haec sunt requisita: 1) vt res sit *vere gesta*; 2) vt sit certissimis monumentis *testata*. Prius si adsit, habemus *cognitionem*, quae est adcurata nostrae mentis ac perceptionis cum Obiecto, quod et quale *re vera* exsistit, conuenientia. Posterius, *adsensionem* efficit, quo nomine indicamus iudicium adfirmans, propter rationem, ad hoc veritatum genus adcommodatam, nempe auctoritatem *testimonii*.

§. VI.

Quod si accedat 3) quod res illa sit *bona*, imo et *nostra*, nobis plurimum profutura, atque ad nostros vsus destinata adeo, vt nobis *iure nostro* eam vindicare queamus, ex eo *fiducia* enascitur. Adde vnum: si *bonum* illud sit *perfectum*, certum,

tum, numquam periturum, neque e nostra potestate eripiendum
 umquam; tum firmam certamque nanciscimur fiduciam. Fi-
 ducia enim nequidquam est aliud, quam propensio ad bonum,
 quatenus id in nos recipere, eodemque perfrui nobis licet ita,
 ut in eo adquiescamus. Huius autem fiduciae firmitas, in
 perpetuitate boni, tam praestantis, tam aestimabilis, tota in-
 nititur.

§. VII.

E. in tanta caussa, ubi de veritatibus aequae certis atque
 utilibus, et ad nos pertinentibus, clara adsunt testimonia, in
 tanta, inquam, caussa, fides nostra tribus his absoluitur par-
 tibus: cognitione, adsensu, fiducia. E. adsensu sine notitia, ea-
 que satis clara ac distincta, quam vocamus explicitam, aut
 omnino nihil est, aut temeraria superstitio. Turpe est, ut
 verbis CICERONIS utar, cognitioni ac perceptioni adser-
 tionem adprobationemque praecurrere. Omnibus in re-
 bus, omnium maxime in diuinis, temeritas in adsentiendo
 errorque turpis est. Et profecto nerui atque artus sunt sa-
 pientiae, nihil temere credere.

§. VIII.

Nemo vnus potest magis locuples esse rerum testis,
 quam DEVS, falli ac fallere nescius. In primis perditae sa-
 lutis nostrae instauratio, arcanis diuinae benignitatis ac Sa-
 pientiae consiliis adnumeratur, σοφία Θεου ἐν μυστηρίῳ 1. Cor. II.
 v. 7. μυστήριον κεκρυμμενον ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ, ad Ephes. cap.
 III. v. 9. E. humanae rationi, sibi relictæ, prorsus obscura at-
 que ignorata sunt, vera hominis beatitudo eiusque funda-
 menta, αὐτὸς ὁ Θεὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ ἔκρινε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου
 οὐκ ἀνέβη, αὐτὸς ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, 2. ad Corinth. cap.
 II. v. 9. E. spes verae ac sempiternae beatitudinis, est ex genere
 illarum veritatum, quae a nostra intelligentia procul absunt
 (§. III.) E. non alia ratione, quam testimoniorum fide atque
 aucto-

auctoritate, in eius rei notitiam peruenimus (§. IV.) E. hanc veritatem non scientia, sed *fide*, adsequimur ac tenemus (per eumd. §.)

§. IX.

Is, qui *unus* est salutis recuperatae *auctor*, ipse *unice* valet notam omnibus ac *testatam* facere suam de salute nostra voluntatem. E. *testimoniis diuinis* opus est, alia non suppetunt, in negotio salutis nostrae. Vid. I. IOANN. cap. V. versu 7. II.

§. X.

Interpres mentis diuinæ ac summa testificatio de salute hominum instauranda, non est, nisi *verbum Euangelii*, id vero non aliud, quam litteris mandatum. IOANN. cap. V. versu 39: *ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι*. Conf. ad Gal. cap. I. v. 8. Hoc verbum est *verum*, imo ipsa veritas, IOANN. cap. XVII. v. 17. Est etiam *certum*, omni certius sensu atque experientia, I. PET. cap. I. v. 19. conf. v. 17. 18. Est non minus *bonum*, solatii plenum, *salutem* nobis nuncians *nostram*, omni ex parte *perfectam perpetuamque*, Rom. I. 16. Ephes. I. 13. Rom. VIII. 32. 2. Timoth. I. 12. ubi vim verborum, *σωτηρία, ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν, μου, φυλάξαι*, considerate velim ponderes. E. in veritatibus, ad salutem hominum veram ac perennem spectantibus, *fidei* nostrae tres sunt actus*: *cognitio, ad sensus, et fiducia*, eaque *plena et certa* quam maxime (§. VII)

§. XI.

* Ex eo intelligitur discrimen, quod iam AVGVSTINVS, in tr. XXI. in Ioann. Eu. quodammodo observauit, inter hasce loquutiones sacras: *πιστεύειν ΤΙ, πιστεύειν ΤΙΝΙ, πιστεύειν ΕΙΣ ΤΙΝΑ*. Coniuncta leguntur illa tria, IOANN. cap. XIV. v. 10. & *πιστεύετε ΟΤΙ, κτλ. v. 11. πιστεύετε ΜΟΙ, v. 12: ο πιστεύων ΕΙΣ ΕΜΕ*. Scili-

cet, credere ALIQUID, est *nosse* rei *veritatem*, quod et qualis existit. Credere ALICUI, *ad sensum* indicat, qua verbis ac *testimoniis* alterius fidem adhibemus. Credere IN ALIQUEM, firmissimam denotat animi *fiduciam*, in hoc, tamquam summo Bono, positam.

§. XI.

Bonorum omnium fundamentum exhibet foedus gratiae, LVC. I. v. 72. 74. ad Hebr. VIII. 10. 12. 2. ad Corinth. VI. 18. comp. cum cap. VII. v. 1. Huius Sponsor est IESVS CHRISTVS, sanguinem profundens, ad Hebr. cap. VII. v. 22. Et vnus ille Mediator, 1. ad Timoth. cap. II. v. 5. 6. E. verba testimonii, quibus Numen propitium, salutis nostrae optime consulens, cogitata sua patefecit, si ad vnā Summam referenda sint, vniuersa CHRISTI promerita completuntur. Audiamus ipsum de se loquentem: *ἐκεῖναί (γραφαι) εἰσὶν αἱ μαρτυρίαι περὶ ΕΜΟΥ*, IOAN. cap. V. versu 39. In eandem sententiam IOANNES pronunciat, in 1. epist. cap. V. v. 9. *αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τῷ Θεῷ, ἣν μεμαρτύρηκε περὶ τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ*. Subiungitur ratio, versu 11. et 12. quippe quia veritates, de quibus testimonium DEVS dicit, ad salutem sempiternam spectant: *αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία, ὅτι ΖΩΗΝ αἰώνιον ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεός*: atqui nulla est, sine Christo, salus: *καὶ ἡ ΖΩΗ ἔν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ ἐστίν*.

§. XII.

Vna veritas plures secum fert res circumstantes, causas, partes, fines, effectus, adiuncta. E. datur veritatum cohaerentia, quarum ea est ratio, vt vna res alteri declarandae, illustrandae, confirmandae, amplificandae, inseruiat. Ea igitur, quae sunt necessario tamquam vinculo inter se connexa et apta, separare ac diuellere nobis non est integrum. Sic multa existunt, quae ad CHRISTVM bene cognoscendum requiruntur, tum antecedentia, tum comitantia, denique et consequentia. Ob eam causam *fundamentum doctrinae christianae*, cum CHRISTO velut *lapide angulari* copulat PAVLVS ad Ephes. cap. II. v. 20. Ipse Seruator noster, Apoc. cap. III. v. 8. laudat hominis fidem: *ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον μου*, *verbum meum*, de me testimonium perhi-

perhibens, tenuisti, idque *integrum*, καὶ ἐκ νέων τὸ ὄνομα μου. *Nomen*, est signum, rei essentiam ac proprietates indicans, illamque ab aliis rebus distinguens. Equodcunque ad personam, ad officium triplex, ad statum Christi vtrumque, pertinet, id vniuersum *nomine Christi* continetur. Et res ipsa loquitur. Tolle, si audes, doctrinas de imagine Dei, de nefaria hominis defectione, de peccato, de reatu eiusdem duplici, de communi generis humani miseria, de sanctitate, iustitia, sapientia, misericordia, quae in Deo insunt, de seruo hominis peccatoris arbitrio, de conversione mentis ad Deum, de regeneratione, de iustificatione, de renouatione, et quae sunt reliqua; quid fiet tandem hoc pacto? Nonne ita plurimum de munere ac dignitate Mediatoris detrahes, diminuesque? Nonne satisfactionis, quam ex asse praestitit ille, et necessitatem et modum formamque, nec non fines, vsus, et confectaria, destrues? Nonne adeo vniuersam de IESU CHRISTO doctrinam, incertam mancam atque imperfectam efficere tentabis? E. aut ludunt in re seria, aut nesciunt quid somniauerint, qui *fundamentales*, uti vocantur, *fidei articulos* peranguste coarctando, multa praetermittunt, multa flocci faciunt eleuantque doctrinae christianae capita. Magno studio nihil agunt LATITVDINARII, ut et REMONSTRANTES, quorum conatus ita compresserunt strenui veritatis vindices, ut causam prope desperatam praesidioque nudam prostrauerint. Sunt inter se connexae et aptae omnes doctrinae salutaris partes. Ergo aut vndique religionem tolle, aut vsquequaque conserua.

§. XIII.

Utilitas veritatum ex *fine* cognoscenda est atque aestimanda. Id enim vocamus *utile*, quod est iustum *medium*, ad *finem* salutarem nos perducens. Istud medium si sit *uni-*

cum, et finis sit *ultimus*, quorsum tendunt omnia, sit *necessarium*. Veritas doctrinae de CHRISTO, diuinitus patefacta, est *medium*, quo recte prudenterque vtentes *salutem aeternam* adipiscimur. 1. Timoth. II. v. 4. Praeterea nulla patet ad salutem via. Hoc consilio monumentis litterarum mandatae sunt res gestae CHRISTI, *καὶ πιστευόντες ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ καὶ πιστευόντες ζωὴν ἔχοντες ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.* IOAN. cap. XX. v. 31.

§. XIV.

IVX DEFINITIO I. FIDES, est cognitio cum adsensu et fiducia coniuncta (§. X.) ex verbo Dei, speciatim Euangelio acquisita (per eumd. §.) doctrinae de Iesu Christo (§. XI.) omniumque veritatum ad Christum pertinentium (§. XII.) qua fit, vt homo ad veram aeternamque salutem suam perueniat (§. XIII.).

§. XV.

Si quis ex animi sententia sermonem profert, et, quod vere credit, quod idoneis testibus probatum et cognitum recte iudicauit, signis euidentibus declarat, et sapiente quidem consilio, is confessionem edit suam. Itaque confessionis, si ea fuerit genuina, quatuor sunt proprietates; respectu 1) *Subiecti*, vt sit homo bonae mentis atque indolis; 2) *Obiecti*, vt sit veritas, eaque perspecta atque explorata; 3) *Modi*, vt sit aperta mentis declaratio; 4) *Finis*, vt illa declaratio sit prudentia, vtilitati et nostrae et alienae prospiciente, temperata. Haec igitur virtus, opposita habet vitia quatuor. Opponitur 1) *scurrili dicacitati*, leuitatis indicio, quando lingua praecurrit mentem, et multa, etiam si vere gesta sint, inconsiderate tamen ac temere, sine discrimine, sine ratione et prudentia, palam diuulgat; 2) *imprudenti silentio*, si quis de veritate, libere et aperte pronuncian- da, celat alios; alias enim, vbi clara adsunt rerum testimo- nia, vt verbis non opus sit, ibi taciturnitas imitatur confes- sionem;

fionem; 3) astutae *diffimulationi*, qua veritas rei non omnino quidem reticetur, at subobscura dicendi ratione, data opera, non satis aperte profertur, et quasi velis quibusdam obtenditur; 4) turpi *mendacio*, quo negatur, quod est verum ac salutare, et vicissim, quae sunt falsa ac perniciofa, ac si essent vera, adfirmantur. Hinc *ομολογειν*, e regione verbi *αρεσκουμαι* collocatur, 10 ANN. cap. I. v. 20. Quando igitur Seruator optimus maximus seruo suo tantum tribuit laudis: *εκ ηρνησω το ονομα μου*, id idem est, ac *ωμολογησας* *.

F 3

§. XVI.

* *Ομολογειν*, esse nonnumquam verbum forense, cui hic aptandus sit sensus, ut *sponsionem*, siue *adstipulationem* denotet, HERMANNVS ALEXANDER ROELLIVS docet, in *Comment. in epist. ad Ephes. pag. 313.* Conf. viri clarissimi PETRI ZORNII opusc. S. P. II. pag. 240. De differentia autem *confessionis* et *professionis*, an et qualis forsitan sit illa, iam tempori parcens cum nemine litigabo. Leg. clarissimi viri, SAM. FLOR. RIVINI eleganter scripta dissertatio de *Professoribus veteris ecclesiae martyribus*. Nec me detinebit alia quaestio: vtrum agnoscendum sit aliquid discriminis inter *μαρτυριαν* atque *ομολογιαν*. PATRIBVS, qui honoris causa vocari solent, aliquando in more positum fuit, ut *Martyris* titulo CHRISTVM ornauerint vnicum. Quam ob rem Martyres quosdam, istud dignitatis nomen a sese deprecatos fuisse, memoriae prodidit EYSEBIVS, *hisor. eccles. Lib. V. cap. II.* *ηδεως παρεχων την της ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ προσηγοριαν τα Χριστω, τω πιστω και αληθινω Μαρτυρι (Apoc. I. v. 5) - - - ημεις δε ΟΜΟΔΟΓΟΙ μετριοι και ταπεινοι.* Sic re-

lata refert IO. CASP. SVICERVS in *thes. eccles.* Qui idem obseruat, inter *Μαρτυρας*, sensu latiori, et *Ομολογητας*, hoc interfuisse, quod illi fuerint, qui acerbissimos cruciatus, atque adeo ipsam mortem, pro gloria Christi sustinuerint; *hi* autem, qui Christi causa tormenta quidem fuerint perpassi, etiam mori parati, tametsi postea eluctati ex illo periculo manserint superstites. Imo semel coram Magistratu veritatem confessi, tandem et omnes vere christiani, nomine *Confessorum* digni iudicabantur. CYPRIANVS *epist. VII. seu Lib. I. epist. V.* quae est ad Rogantium et ceteros Confessores missa: *qui, inquit, pacifica, et iusta, et bona, secundum praeceptum Christi loquitur, Christum quotidie confitetur.* Illam autem *Martyrum* et *Confessorum* distinctionem, non semper usu venisse, vel vnum TERTVLLIANI testimonium nos dubitare non sinit. Ad cuius *librum ad Martyres*, IACOBVS PAMELIVS scite adnotat: *vel ex solo libri titulo patet, Martyres adpellari a Tertulliano non solum eos, qui torti essent et tormenta perpassi, siue viui siue defuncti, sed et eos, qui, ut torquerentur, in-*
clusi

§. XVI.

Data est nobis facultas, sensa dicendo exprimendi, non in detrimentum, sed in emolumentum, vt nemini noceamus, cuius et nobis ipsis prodesse studeamus. E. veritas, aperte declaranda, debet esse aptum ad promouendam vtilitatem medium, nec maioris vtilitatis impedimentum, *λογος αγαθος προς οικοδομην της χρειας, ινα δω χαριν τοις ακουουσιν*, ad Ephes. cap. IV. v. 29. Nemo nescit, nisi qui omnia ignorat, taciturnitatem interdum eloquentia potio-rem, interdum optimum ac tutissimum esse rerum gerendarum vinculum. Itaque omnino praecipit prudentia, vt, si res ita postulet, aut dissimulemus verum, aut tacendo suppressamus ea, quae tutius occultantur, quam manifestantur. Quae iam diu mota fuit, et quae recentiori aetate in primis IACOBO SAVRINO magnam attulit molestiam, controuersia, non a me intacta relinqueretur, nisi hac perfunctus opera mihi fecisset otium S. V. Abbas IO. LAVRENTIVS MOSHEMIVS, *dissertatione theologico-morali de officio hominis christiani circa veritatem in dicendo*. Suo rem comprobat exemplo CHRISTVS, aequae tempestiue loquutus, atque opportune tacens, et amicis silentii imponens legem, MATTH. cap. XVII. v. 9. MARCI. cap. VII. v. 36; quamuis his ex locis et similibus, *disciplinae arcani* ius elici non posse, mihi certissime habeam persuasum. Sunt autem certe maxima, quae christiana fides secum fert bona, quibus omnes saeculi voluptates ac felicitates longe sunt inferiores. *Αλλα μενευγε και ηγουμαι παντα ζη-*

μιαν

clusi erant, quos peculiariter S. Cyprianus Confessores nuncupat. Quod reliquum est, doctrinam, quae itidem est plana veritatis declaratio, eatenus a Confessione distare intelligo, quatenus illa ad statum quietis, haec ad difficillima persecutionum tempora, respicit. Ergo non frustra vtuntur pii

Maiores nostri, in *Formula Concordiae*, hac saepius repetita dictione: *Credimus, docemus, et confitemur. DOCEMVS*, donec erimus felices, rebus pacatis, tranquillo animo. Etiam *CONFITEMVR*, quando afflictiore sumus conditione, turbulenta tempestate.

μίσαν εἶναι διὰ τοῦ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστὸς Ἰησοῦς, ad Phil. cap. III. v. 8. E. quando fidei confessio exigitur, loqui praestat, quam tacere. In tanta causa, qua nihil est grauius, ita libenter confiteamur verum, vt non solum fateri, sed etiam profiteri videamur.

§. XVII.

Confessio est *declaratio* mentis, per *signa*, eaque satis *euidencia* (§. XV.). *Signa*, quibus mentem declaramus nostram, et recte percepta cum aliis communicamus, sunt *verba* et *facta*. Hisce signis facta declaratio, *euidens* tunc erit, quando nullus in aliorum animis dubitationi locus relinquitur. Dubitatio oritur vel ex *ambiguitate* sermonis, vel ex *contradictione*. E. ab omni declaratione, adeoque et confessione, absit omnis et ambiguitas, et contradictio. Est autem *contradictionis* quaedam species, si, quod *sermone* adfirmatum fuit, idem eodem tempore ac respectu *ipso facto* pernegetur. Et nostra, quam profiteamur, fides, est sancta, imo sanctissima, IV DAE V. 20. Conf. ad Tit. II. II. 12. E. sanctitas integritasque vitae, a fide nostra separari nequit. Illa vitae probitas in opere magis, quam in sermone consistit, MATTH. cap. VII. v. 21. E. *fidei confessio* non tantum ore fiat, verum etiam opere. Iusta est animaduersionis seueritas : Θεὸν ὁμολογεῖν εἶδεναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνεῖσθαι ad Tit. cap. I. v. 16.

§. XVIII.

Confessio est declaratio mentis nostrae ac sententiae de eo, quod satis *perspectum* et *cognitum* habemus. E. praeter veritatem rei, etiam cognitionis nostrae veritas requiritur. Nam adsertio sine ratione ac probatione, non tam confessionis, quam dicacitatis nomen meretur (§. XV.). Et *fidem* diuinam, explicita notitia, cum firmo adsensu fiduciaque coniuncta, constituit (§. X. XIV.). E. *confessio* veritatis,

tis, speciatim *fidei* salutaris, sit *solida*, argumentis, fidem gi-
gnentibus diuinam, fulta, vt nihil ore proferamus sine ra-
tione, *ετοιμοι προς απολογισιν παντι τω αιτουντι ημας λογον περι της ευ*
ημιν ελπιδος, I. PET. cap. III. v. 15. Nolo equidem in me susci-
pere causam HENRICI DODWELLI de *paucitate Martyrum*,
et, quae vir eruditus in historiarum monumentis inuenisse
sibi visus est, non ego ad examen reuocabo. At in foro
conscientiae si dicenda sit sententia, manifeste constat,
omnes rerum inscios, rudes, et prorsus sacrarum litterarum
expertes, e censu testium veritatis delendos esse, ideoque
forsitan multo minorem fore Martyrum copiam, quam
vulgo existimatur.

§. XIX.

Confessio est veritatis satis exploratae declaratio *ex*
animi sententia (§. XV.). Et postulat signorum *euiden-*
tiam, quae impeditur *ambiguitate* (§. XVII.). E. *sincera* sit,
ingenua, atque ab omni fuce aliena. Cauendum igitur est
maximopere, ne qua dicantur ambigue de rebus ad fidem
spectantibus. Non tangam in praesenti verendam poten-
tum quorundam hominum societatem, aequiuocationum
amantissimam, ob eamque causam omnibus, quibus ma-
gis amica est veritas, vehementer odiosam. Etiam libel-
lus *Interim*, ouo prognatus eodem, triste praebet istiusmo-
di fraudulentae calliditatis exemplum. Detestabile vitium
merito reprehendit nostra *Form. Concord. Declar. art. IV*:
hoc ratum, certum et fixum esse debet, quod phrasēs et propositio-
nes illae - - non sint docendae, defendendae, pingendae, sed potius
ex ecclesiis nostris, vt falsae, et non sincere, explodendae atque
reiiciendae, quippe quae tempore persecutionis (ubi clara et per-
spicua confessione aduersus omnis generis corruptelas et depr-
uationes articuli iustificationis maxime opus erat) ex Interreligio-
nis formula renouatae promanarint. Ibidem paullo antea ob-
seruatum

seruatum fuerat, ambiguitatem sermonis, in tanto religionis negotio, grauissimis litibus atque altercationibus occasionem dedisse: *haec controuersia initio tantum ex aequiuocatione vocabulorum occasionem sumsit.*

§. XX.

Confessio est eius, quod vere *credimus*, publica declaratio (§. XV. XVI.) E. qualis *fides*, talis quoque sit fidei *confessio*. Fides est cognitio veritatum *omnium*, necessario ad Christi promerita pertinentium (per defin. I. §. XIV.). E. et confessio fidei sit *uniuersa*, vt integri veritatum systematis habeatur ratio. Incredibile dictu est, quanto in errore versetur, IOANNI LOCKIO viam parans THOMAS HOBBSIVS, vincula doctrinarum soluens, omnemque mouens lapidem, vt nobis persuadeat * *non esse, nisi vnum fidei christi-
nae*

* in *Leuiathane*, cap. XLII. et seq. Sed nihil portat noui. Fuerunt iam AVGVSTINI aetate, qui *professionem fidei diminutam*, et ad vnum hunc articulum, credo, filium Dei esse Iesum Christum, *restrictam voluerunt*, frustra prouocantes ad exemplum Philippi, eunuchum ad hanc breuem confessionem baptizantis, Act. cap. VIII. v. 37. nec non ad dictum illud, 1. Corinth. II. 2: non statui, quidquam scire inter vos, nisi Iesum Christum, eumque crucifixum. Tanta autem semper fuit PATRVM religio, vt vnius articuli confessione minime contenti, integram perfectamque fidei formulam ab expetente sacrum lauacrum vnoquoque poposcerint. Vid. IOSEPH. BINGHAM origg. eccles. L. XI. cap. VII. §. 8. Sane PAVLLVS ingenue declarans, se Christum nosse, eundemque in crucem actum, nihil praeterea, hanc veritatem non vnicam nominat, sed primam omnium ac praecipuam, plura secum

ferentem dogmata, quam ipse nequam aliis *diuinae* doctrinae capitibus, sed *humanae* tantum sapientiae argumentis, diserte opponit, versu 1. et 4. Non hoc dicit: nihil ad Christum christianamque religionem pertinere amplius, quam solam Ducis nostri mortem, quam in ligno crucis perpeffus est ille. Haec si fuit mens Apostoli quam ipsi tribuunt dissentientes; cur non tacendo praeteriit reliqua? cur plura vrget flagitatque, per vniuersas epistolas, sua manu exaratas, tamquam scitu et creditu necessaria? cur Christi, etiam in vitam reuocati, nostraeque vitae recuperandae certissimam spem, tanto nobis commendat studio 1. Corinth. XV. 17. 18. vt hac veritate in discrimen vocata, omnis fidei naufragium nos fecisse pronunciet? cur illorum error, qui necessario circumcidendos putabant recens ad Christum conuersos, tam atrox ipsi visus est, vt vel sola hac praeiudicata opinione

nae articulum, cuius caussa mortis periculum subire debeat Confessor, nempe, *Iesum esse Messiam*. Iure plane nullo ad partes suas vocat IOANNEM, in 1. epist. cap. IV. v. 2. 3. Non scribit Legatus Christi: quicumque profitetur, *venisse Christum in carne*. Sed ita: *venientem in carne*, id est, *totum Iesum*, adeoque *totam*, nulla mutilam parte, de IESU CHRISTO doctrinam. Digna sunt, quae contemplantes expendamus, verba IOAN. cap. I. v. 20: *καὶ ὁμολογήσε, καὶ ἐκ ηὐτοῦ τοῦτο*. Ne quis suspicetur, *ταυτολογίας* vitio laborare sermonem, distinctionem vocum, quae prorsus idem dicere videri poterant, explanabo. Scilicet regulam nobis ministrat ars bene cogitandi: *propositio negans, plus valet, quam sola adfirmans*. Indicabo potestatis amplitudinem. Est huiusmodi loquutio 1) *emphatica*, gravius rei pondus addens, nosque ita faciens *certiores*, ut res extra omnem dubitationem sit posita, ut praeterea huius rei ab aliis, haud aequae magnis, diuersitas atque *eminentia* nobis conspicienda detur. Est 2) *elenctica*, ita enim, dum ad veram bonae caussae cognitionem nos ducit, errorem simul redarguit oppositum. Est 3) *excludendi vim habens*, omni modo omnique ex parte rem ita comparatam esse, multo certius docens, quam nuda sit assertione, de qua inter omnes constat, vno posito, nondum plane excludi, nondum penitus negari alterum. Est 4) *relatiua*, aut, si fas est ita loqui, *respectiua*, siue arcani nonnihil secum ferens, siue apertius dictum alibi nobis in memoriam

nione Christum omnino perdi adse-
neret? ad Gal. cap. V. v. 3. 4. Ad
Eunuchum illum quod attinet, is cre-
dere se falsus est, quod ipsum do-
cuerat Philippus. Atqui multa fue-
runt, quamuis ad *vnā summam*
referenda, de quibus sermonem ex-
posuerat Legatus Christi: *αἰχμαμένους*
ἀπὸ τῆς γραφῆς ταύτης εὐηγγελισάτο

αὐτῷ τῷ Ἰησοῦν, Act. VIII. 35. At
εὐαγγελίζειν est, multa praedicare de
Christo, *ΠΑΡΑΝ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ*,
ac nihil praetermittere, *ΟΥΔΕΝ συμ-
φεροῦσαν*, interprete PAVLLO, Act.
XX. 20. 27. E. *plura sunt*, vniuer-
sam de Iesu Christo, *unico salutis fon-
te*, doctrinam constituentia.

riam reuocans. Iam videamus, quam sint aptae et conuenientes, quas ita praestruxi obseruationes, ad illustrandam hanc dictionem: *ωμολογήσε και οκ ηγησατο*. Sapienter monet ADOLPHVS FRIDERICVS LAMPIVS*: *additamentum hoc singularem habere emphasin, ut et παρρησια Ioannis in praesentissimo confessionis periculo, et in confessione constantia, declaretur. Veniam mihi exorabo, vel meam tandem huc conferendi symbolam. Praeter enim istud, quod propositionis negantis ad aientem accessio 1) eam certe in se habet emphasin, quam opera non inani ibi quaesuit vir doctissimus; vim quoque nanciscitur 2) elencticae seueritatis, quippe qua in pessimos aliorum mores animaduertitur. Supponit sanctissimus verborum auctor, esse peruersam multorum consuetudinem, qui non habeant religioni, aut astute dissimulare verum, aut penitus negando mentiri. Horum de grege non erat Ioannes. Imo vero tanta erat praeconis, Christo viam parantis, pietas, ut forti ac perpetuo animo ingenue profiteretur ipse veritatem. Huius igitur virtus dum laudes suas fert promeritas, eo ipso aliorum, qui in contraria ruunt, leuitas animi, velut tacita reprehensione tangitur. De quo Ioannes non poterat accusari crimine (*αυτος οκ ηγησατο*) id sibi dictum sciant perfide agentes, quibus non est tanto in negotio mens sibi conscia recti. Praeterea tanti aestimandus est additae negationis valor, ut 3) *excludat* omnem defectum, omnem etiam oppositi suspicionem. Non omnis fidei confessio est sincera, pura, integra, ac talis omnino, qualis debebat esse. Sunt, qui verum fatentur quidem, at aliqua tamen parte celare didicerunt, utpote mentalibus, quae vocari solent, reservationibus*

G²

* Id tribus saltem verbis tetigit vir eximie doctus, in *Bibl. Brem. class. I. fasc. V. pag. 712. not. (b)*; magis au-

tem planum in suo in *Ioann. Evang. Commentario* se facturum promisit, quod et praestitit egregie.

bus operam dantes. Ἀληθείαν ore proferunt, quousque placet, sed non *integram* veritatem, & ΠΑCΑΝ ἀληθείαν, conf. MARCI cap. V, v. 33. Num veri fiat simile, etiam Ioannem ita astutam vapido sub pectore gestasse vulpem? Absit longissime! Candidus ille exstitit veritatis confessor, nihil in mente occultans, nihil faciens reliquum astute reticendo, imo ne dissimulando quidquam. Iterum iterumque interrogatus, pergebat respondere semper, cuius erat maxime conscius, omnique ex parte dicere, quod res erat. Ipsum igitur *confessionis actum* exprimit historiae sacrae conditor *adserendo* (ὡμολογήσε); eiusdem autem *sinceritatem ac perfectionem* laudat *remouendo* ab eo omnem contrarii suspicionem (καὶ ἐκ ἡρνήσατο). Tandem ex conditione illorum temporum illiusque loci coniectura nobis enascitur haud vana, verbis arcanum subesse 4) *respectum*, ad callidos istos sceleratosque homines, in quorum conspectu adstans, testem veritatis sese praestitit ingenuum hic Messiae nuncius. Quippe οἱ ἀπειθοῦντες ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων. Id certe non frustra memoriae prodidit scriptor sacer, v. 24. Nunc recordari iubemur, quales fuerint, ex scholis Phariseorum prodeuntes, quibus in faciem exprobratur execrata in Deum perfidia: ὙΜΕΙC δὲ τὸν ἁγίον καὶ δίκαιον ἨΡΝΗCΑCΘΕ, Act. c. III. v. 14. Talis nec erat Ioannes noster, nec videri volebat. Hic non imitabatur saeculi mores, non auram captabat humanam, non metuebat tritum istud: veritas odium parit et contemptum. Huic magis amica erat veritas.

§. XXI.

DEFIN. II. CONFESSIO FIDEI est declaratio mentis animique sententiae (§. XVII.) *sincera* (§. XIX.) ac *solida* (§. XVIII.) *sermone atque opere* (§. XVII.) *de veritatibus omnibus, ad Christum spectantibus* (§. XX.) *ut ita nostrae ac sociorum salutis consulamus, nosque tantas veritates pluris facere, quam cito transituram mundi gloriam, adpareat* (§. XVI.).

§. XXII.

§. XXII.

Qui doctrinam profitetur, quam Domino suo ac Seruatori acceptam refert, illi constanter ac perpetuo placeat hoc consilium, ille ad id adnitatur semper, vt bene coeptam rem perseueranter tueatur. Haec mentis *Constantia*, est magnitudo ac robur animi, causam aequae bonam, ac magnam et arduam, firme grauerque comprehendentis, atque ita permanentis in veteri sententia, certis rationibus nixa, vt nullis malorum irritamentis se de ea demoueri ac depelli patiatur.

§. XXIII.

Necesse est igitur, vt 1) res, quam constanter tenemus, sit bona et iusta; iniusta enim ac noxia, abiicienda citius, quam retinenda est (το καλον κατεχετε, 1. ad Thessal. c. V. v. 21.) Oportet fieri 2) vt momenta rerum atque officiorum diligentissime perpendamus. Nam minus bonum maiori anteponere, animoque ad rem parui pretii intento, praestantioris conditionis iacturam facere; hoc si non est, inconsiderate agere, nescio quid sit tandem. Ea de causa non possum consentire cum IOANNE PEARSONIO, inclyto viro, cuius haec sunt verba *: cum fidei obiectum infallibiliter VERVM praesupponatur, atque a credentibus omnibus pro tali habeatur, veritatisque sit, non latere, sed lucem potius optare; VEL SOLVM HOC sufficere posset, ad Confessionem fidei nostrae urgendam, si nullo alio argumento duceremur. Ego vero, vnanimi hancce considerationem, tanto negotio haud parem existimo. Finge enim, nondum certo constare, istam veritatem pondus in se habere maximum, esse permagno aestimandam, eminentem, et quibusuis terrae amoenitatibus commodisque superiorem (υπερεχον της γνωσεως τς χριςτου, ad Philipp. c. III. v. 8.) tunc profecto grauiora homo praeuidens infortunia,

G 3

* in exposit. Symb. apostol. art. I.

tunia, vel dulciora exspectans gaudia, facile declinaret a proposito. Veritati, quamvis *evidens* sit illa et luce clarior, si statuendum fuerit aut nullum aut *vile pretium*, ubi nostra parum vel minime interfit; quis foret tam insipiens, ut propterea capitis subiret periculum? Requiritur 3) ut homo de rei tantae veritate atque excellentia sit *certissime persuasus*, *argumentis sat idoneis firmisque*, tamquam inuictis armis instructus (να επιγνώσ λογών την ασφαλειαν, Luc. cap. I. v. 4. εν πληροφορια πολλη, i. ad Thessal. I. 5.) Quo pacto optime discernuntur, censeo, binae voces, a fortitudine athletarum arcessitae, *εδραμοι*, *αμετακινητοι*, i. ad Corinth. XV. 58. primum estote *εδραμοι*, *certo scientes*, quod verum est et salutare, adeoque firmum fundamentum ac radices altiores habentes; deinde sua sponte consequetur, ut impendentibus procellis *immota maneat* mens vestra, ut, quod recte credentes adfirmatis, in eo perseveretis, *αμετακινητοι*. His demum accedere debet 4) ut *temptationibus* homo exerceatur, variisque *malorum irritamentis* impetus fiat in mentem bonam et candidam. Quod enim ventorum fluctuumque vi agitatam, nihilo minus suam servat conditionem, id demum iure dicitur firmum ac stabile. Vid. ΜΑΤΤΗ. cap. VII. v. 25. 27. Eo respectu constantia fidei appellatur *υπομονη*, L v c. VIII. 15. cui opponitur *αποστασια εν καιρω πειρασμου*, ibid. v. 13. ut et *υποστολη*, ad Hebr. X. 38. 39.

§. XXIV.

E. toto, quod aiunt, coelo distat *Constantia* 1) a *pertinacia* * perseverantiae finitima, qua fit, ut homo vel in erro-

* Legatur, at cum grano salis, PETRI BAEII *dictionary hist. crit.* ad voc. *Mahomed*, item, *Marcion*. IUSTUS LIPSIVS *de constantia* Lib. I. cap. IV. postquam hanc dedit definitionem, tametsi rei haud suffi-

cientem: *Constantiam* adpello *rectum et immotum animi robur*, non elati externis aut fortuitis, non depressi; eandem ita explicat: *Robur dixi, et intelligo firmitudinem insitam animo non ab opinione, sed a iudicio et recta ratione;*

re permaneat malamque defendat causam, ab illa mente nolens desistere (tales sunt *σκληροτράχηλοι, αντιπιπτοντες τω πνευματι*, Act. VII. 51.) vel pro re nullius momenti, tamquam pro aris et focis certet, neminis voluntati nec rationi obsequens, suae semper opinionis tenax; 2) a temeraria *superstitione*, si quis rerum omnium inscius ac rudis, id, quod nondum ipse factis exploratum habet, sed a Maioribus acceptum, sine ratione tuetur, et, quam semel amplexus est sententiam, siue veram siue falsam, *idoneo cognitionis fundamento carens*, numquam deserit (*μη νοουντες μητε α λεγουσι, μητε περι των διαβεβαιωνται*, 1. ad Timoth. I. 7.); 3) ab *audacia*, quando aliquis aut secure dormiens, nihil periclitatus, nihil expertus, suis *minimū tribuit viribus*, aut inconsideratus, nulla urgente necessitate, *se in pericula ipse coniicit*; cuius vtriusque pravae indolis reus factus est PETRVS, vid. MARC. c. XIV. v. 29. 30. 31. et postea versu 54.

§. XXV.

Constantia fit manifesta in *tentationibus*, et his quidem, quae ad debilitandam, infringendam vacillandamque, mentis stabilitatem tendunt (§. XXIII. n. 4.) Tales profecto non sunt *diuinae*, quippe quae ita comparatae sunt, vt illis probetur, augeatur, et corroboretur fides, *ο γαρ Θεος απειρασος εστι κακων*, IAC. I. 13. E. intelliguntur a malo Genio excitatae, quae sunt *irritamenta malorum* (§. XXII.). Horum duo sunt gene-

tionem; *Exclusam enim ante omnia volo PERVICACIAM (siue ea melius PERTINACIA dicitur) quae et ipsa obstinati animi robur est, sed a superbiae aut gloriae vento, et robur etiam durat in una parte: deprimi enim haud facile tumidi isti et peritici possunt, facillime attolli. Haec ille. Nolo falcem meam in alienam messem immittere, et subtilitatem indagare cri-*

ticam, quae *peruicaciam* de verbo, *vincio*, deriuat, aduersantibus proferendae legibus. Hoc explorate perceptum est, quod *peruicacia* frequentius in bonam, quam malam partem vertitur, vt sit *constantiae*, non *pertinaciae* *εὐθις*. Nota est TAGITI dictio: *recti peruicax, constans aduersus metas*.

genera: Aut magnae pollicitationes ambitiosi honoris, et opum, et foedae voluptatis; aut truculentae comminationes. Fortis et constantis animi est, non perturbari in rebus asperis. At non minor est virtus, sibi temperare, quo minus voluptas mentem ex sua sede et statu dimoueat. E. constans fidei confessor pari stare debet fastigio in vtraque fortuna, secunda non elatus, non depressus aduersa. Vtrumque indicare mihi videtur PAVLLVS: *στε Υ Ψ Ω Μ Α, στε Β Α Θ Ο C*, *δυνήσεται ημας χωρὶς αὐτοῦ κ.τ. λ.* ad Rom. VIII. 39.* Scio equidem, quosdam haud de vulgo interpretum, per *υψωμα*, viros in amplissima dignitate constitutos, per *βαθος*, infimo loco natos haerentesque et nullius numeri homines, intelligere. Vid. b. 10. CHR. WOLFII curae ad b. l. Enimvero, vt taceam, huius significationis nullum me sacris in literis inuenisse exemplum; hoc vnum iam prae me fero, quod principes homines, auctoritate valentes plurimum, inter *αρχας* siue *δυναμεις*, de quibus antea mentionem fecerat Apostolus, locum occupant. Oportet igitur aliquid, ab illis seiunctum, significari. Nimirum, vt *υψωμα* de *eminentia fortunae* praedicatur in graeca versione IOBI cap. XXIV. v. 24; sic *βαθος* de profundis calamitatibus adhibetur non raro,

* Eo vsque vestigia sequor lubens celebrati Doctoris MATTH. HENRY, qui ita hunc in locum commentatur: *Nor Height, nor Depth) Neither the Height of Prosperity and Preferment, nor the Depth of Adversity and Disgrace.* Ultra autem progressum deferro: *Nothing from Heaven above, no Storms, no Tempests; nothing on Earth below, no Rocks, no Seas, no Dungeons.* Ita vero duo sensus, alter proprius, alter improprius, vni impertitur vocabulo in eodem loco, quod ne fiat, lege cautum est. Accedit, quod coe-

li tempestas a Deo vnice prouenit, ideoque *diuinis* siue beneficiis, siue *tentationibus*, adnumerari meretur; has autem non ad prosternendam fidem, sed ad confirmandam ac sustentandam, aptas esse, in spha praemonui. Itaque nec THEOPHYLACTO, nec reliquis, quorum ille refert sententiam, adstipulari possum: *στε υψωμα, τετεσι, τα εν θρανις, στε βαθος, τετεσι, τα εν τη γη, στε δοξα, στε αδοξια.* Τινες δε, *υψωμα*, την βασιλειαν των θρανων (mira sane opinio!) *βαθος* δε την *ακαυχιαν ταυτης νοστιν.*

raro, e. g. Pf. CXXIX. (sec. hebr. CXXX.) versu 1; quem ad modum ipse PAVLLVS τὴν κατὰ βαθὺς πτωχείαν, nominat 2. ad Corinth. VIII. 2. Bene CHRYSOSTOMVS*: 8 το εἰς το ΒΑΘΥΟC ΚΑΚΩΝ ελθεῖν, δεινόν, ἀλλὰ το κείσθαι μετὰ το ελθεῖν. In primis ad historiam tentati IESV, per tot discrimina rerum, hinc per βαθὺς, in deserta solitudine, fame vt probro obiecto laceffiti, inde per ψωμά, fortunae ludibriis impugnati, vbique tamen semper victoris, respexisse ministrum Eius, non est mea opinatio, nam res ipsa loquitur. Conf. epist. ad Hebr. cap. XII. v. 1. et 2.

§. XXVI.

Vt perstet aliquis in sua sententia, non pertinax, sed vere constans (§. XXIV. num. 1.), oportet eum *argumentis conuictum* esse de momento rei grauissimo, ac de *praestantia Boni*, quod adeo sancte tenet (§. XXIII. n. 2. et 3.). Praestans dicitur bonum, quod reliqua aut continet, aut superat. Talis boni eminentia, probe cognita ac perspecta, animum efficit sua sorte *contentum*. Ita contentus, nec adpetens erit minoris gloriae, nec timore leuioris mali perculsus. Contentum esse Bono vero, praestante, recteque iudicato, haec est *vera animi tranquillitas*. Boni, tam optabilis ac praestantis, conseruandi causa, vtramque despiciere ac pro nihilo habere fortunam, *constantiae* virtus est (§. XXV.). E. *fundamentum constantiae*, est *vera animi tranquillitas*. Summum Bonum, omnibus numeris absolutum, non est, nisi vnum, CHRISTVS: συν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται ὁ Θεός, ad Rom. VIII. v. 32. E. *perfecta animi tranquillitas*, non aliunde, quam fide in Christum acquiritur, ΜΑΤΤΗ. cap XI. v. 28. 29. E. haec tanta mentis tranquillitas, mentis, inquam, abundantia rerum omnium in vno Christo posita, *maximam* gignit perpetuamque *constantiam*. Classicum exstat dictum

H in

* Homil. XXIV. in Actus Apostol.

in ep. ad Philipp. c. IV. v. 12. 13. vbi 1) firmamentum ac ro-
bur sibi tribuit Apostolus, idque non exiguum, *παντα ἔχω*.
2) illud aperte declarat, fortem se praestans ac considera-
tum, *non minus in secunda, quam in aduersa fortuna*, omnia
aequo perferens animo, *καὶ περίσσειαν, καὶ ὑστερίαν*. 3) funda-
mentum, in quo tanta consistit firmitas, iactum esse ostendit
tranquillitate animi, dum se didicisse profitetur sorte sua
contentum vivere, *ἐν οἷς εἰμι, αὐταρχῆς εἶναι*. 4) huius tran-
quillitatis causam explicaturus, summum vocat Bonum, *ἐν
τῷ ἐνδυναμῶντι με ἔστω*.

§. XXVII.

Causa magna et grauis est, vel *in se* spectata, vel ra-
tione *consequentiarum*, quae sunt inde metuendae. E. mo-
mentum veritatis, perseueranter propugnandae, non minus
consecrariis, quam interna rei dignitate, metiamur, necesse est.
Qui fortem et ingenuum se praestat virum, is ab omni sibi
caueat actione, quaecunque aliquam leuitatis speciem prae
se ferat, vel *offendiculum* infirmis praebeat mentibus, vel clan-
destinis *aduersariorum consiliis* insidiisque patentem mon-
stret viam. Principiis obsta, sapienter cogitans, ex paruis
saepe magnarum rerum momenta pendere. Huiusmodi
sunt, quae dicuntur, *Adiaphora*; de quibus PAVLLVS in
hanc pronunciat sententiam: *ἐπεὶ πρὸς ὧρα ἐξέλμεν τὴν υποταγὴν**
ad Gal. II. v. 5. Addit rationem: ne *libertatem*, Christi be-
neficio nobis datam, prodidisse et proiecisse videremur,
v. 4. 5. Depugna potius, quam seruias. E. constans Eu-
angelii confessor omnem adhibeat diligentiam curamque,
vt, quod ecclesiae arbitrio ac potestati relictum est, id, vr-
gente maleuolorum astutia, sibi eripi non patiatur, quum

* Textus sinceritatem a quorundam suspicione vindicatam vid. in I. C. WOLF-
FII *curis philol. crit. in b. l.*

periculum sit, ne a tam tenui initio maiores in dies fiant progressus. Proinde Maiores nostri sempiternae memoriae, in *Form. Conc.* eiusdemque *Declaratione, artic. X.* decisionem fecerunt, rite formato controuersiae statu: *num persecutionis tempore, et IN CASU CONFSSIONIS, etiamsi aduersarii nobiscum in doctrina consentire nolint, nihilo minus salua conscientia aliquae abrogatae caeremoniae, quae per se indifferentes, et a Deo nec mandatae nec prohibita sint, postulantibus id et urgentibus aduersariis, iterum in usum reuocari possint.*

§. XXVIII.

Virtus *Constantiae* ab *audaciae* crimine solícite secernenda est (§. XXIV. num. 3.). E. constantis animi est, non inferre sibi ipsi vim ac perturbationem, sed aliunde illatam perferre ac vincere. Seruator optimus maximus, non solum tolerantiam dolorum, verum etiam prudentiam, ad euitanda pericula adhibendam, suis commendat amicis, MATTH. cap. X. v. 16. 17. Quare nimium atque intempestiuum multorum feruorem, *ultra* se flammis ferroque offerentium, ac semet ipsos in extremum praecipitantium discrimen, non in virtutibus ponendum arbitramur. De *fuga* autem in *persecutione*, an et quousque illa liceat, de quo argumento iam diu TERTULLIANI, AVGVSTINI, ATHANASII aetate magnis animorum motibus concertatum fuit, ingens foret ad dicendum materia. Haec quaestio, si qua vnquam, caute et circumspecte tractanda, variisque limitanda regulis, prolixiorē postulat operam, quam mei non fert instituti ratio. Interea cum fructu euolui poterit b. CHRISTIANI KORTHOLTI de *persecutionibus ecclesiae primit.* liber, cap. VIII. Haec nobis suprema lex esto: si quis in periculum adducatur, vbi alterutrum sit necesse, aut aspera quaeuis pati ad internecionem vsque, aut seruandae vitae ac felicitatis terrenae gratia, fidem negare, tunc e duobus

bus malis minus eligere, et mortem malle perpeti, quam Seruatori suo nuncium mittere, constantiae erit documentum.

§. XXIX.

DEFIN. III. CONSTANTIA IN CONFESSIO NE FIDEI est magnitudo ac robur animi (§. XXII.) de veritate et momento doctrinarum sacrarum maximo certissimis argumentis conuicti (§. XXVI.) ideoque perseverantis in sententia aperte declaranda, ut nullis irritamentis de ea se depelli patiatur (§. XXV.) et ne in minimis quidem aduersariorum molitioni cedat (§. XXVII.).

§. XXX.

Reliquum est, ut virtutem, definitione explicatam, nos omnino decere, argumentis demonstrem. DECORVM, quod alias auctorum usu a iusto et honesto quodam modo disiungi solet, nunc sensu latiori accipio, significans hac voce actionem lege diuina praeceptam, certo cuidam hominum statui congruentem. Per statum autem intelligo singularem conditionem, qua unus altero vel inferior est, vel praestantior dignitate. Optima eorum est conditio, qui fide in Christum nobilitati, sapientia gentibus antecellunt, quibus ideo dedecori foret, mores imitari profanos, καὶ ὡς οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα, I. ad. Theff. IV. 13. Viuant ergo, et consumant vitam, ὡς πρέπει αἰγίοις, Eph. V. 3. αὐτὸς πρέπει τὴν ὑγιαίνουσαν διδασκαλίαν, ad Tit. cap. II. v. 1. Fidem perseveranter profiteri nemo ante potest, quam praeditus sit fide, atque ita in ordinem christianum cooptatus. Ut credere discant homines perueniantque ad veritatis cognitionem, haec quidem est propitia in vniuersos ac singulos Dei voluntas, I. ad Timoth. II. 4. At confiteri fidem forti animo, id sibi datum sciant, qui iam sunt vere credentes et confirmati. Est ergo constans fidei confessio, actio decens homines christianos, quatenus sunt tales, illorum propria, statui Christianismi conueniens, atque a Domino imperata.

perata. Nulla autem existit virtus christiana, quin ad tria Obiecta, ad Deum, ad nos, ad socios vitae, siue directe, quod dicitur, siue indirecte, simul respiciat. Ergo hanc etiam virtutem triplex postulat officium, erga Deum, erga semet ipsum, erga alios. Recte igitur IO. PEARSONIVS *: *confessionem, ait, fidei edere necesse est, tum respectu Dei, eam iubentis perque eam glorificati, tum respectu nostri, praemium inde reportaturorum, tum respectu fratrum nostrorum, qui inde confirmantur.*

§. XXXI.

Officiorum, quae Deo debemus, omnium primum est: ut ad Eius nutum voluntatemque tota mente nos componamus, eum, utpote *summum Bonum, diligentes super omnia.* Atqui hoc ipsum constituit fundamentum constantiae in fide tenenda, constanterque et libere pronuncianda (§. XXVI). Qui religionis aperte declarandae causa, quaevis dura tolerare, quasvis saeculi delicias aspernari et respuere paratus est (et haec est constantiae virtus §. XXV.) nae is luculenter ostendit, se nulla in re magis delectari, quam in Christo, per quem vnum facillimus est ad patrem placatum aditus: *στε υψωμα, στε βαθος, δυναται ημας χωρισαι απο ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ της ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΙΗΣΟΥ, ad Rom. VIII. 39.* Itaque inter se connexa et apta videmus CHRISTI verba, quae leguntur MATTH. cap. X. Scilicet, quod ibi v. 38. adseuerat ille: *ο ΦΙΛΩΝ πατερα η μητερα (ετι δε και την εαυτου ψυχην, add. LVC. cap. XIV. v. 26.) ΥΠΕΡ ΕΜΕ, και εστι μ8 αξιος, id neutiquam est noua propositio, sed continuatio sermonis et ratio superiori subnexa, v. 32. οτις ΟΜΟΛΟΓΕΙ εν εμοι εμπεδοθεν των ανθρωπων κ. τ. λ.* E. constans fidei confessio continetur primo praecepto, omnium maxime diligenter curando. E. in errore versantur SOCINI sectatores, dum nouis legibus, quibus mandata diuina Christum auxisse fingunt, et separa-

H 3

* in *exposit. Symb. Apostol. art. 1. p. 21.*

rim quidem *ab eo traditis*, has quoque adnumerant, quae *ad mundi contemptum, ad animi constantiam, ad patientiam* spectant*. Veram religionem cum falsa, et cum mundi caritate constantiae gloriam commutare, semper fuit contra vetitum perfidia, ideoque iudaicae reipublicae custodes, qui praesidem sancte Deum venerati sunt, criminis *αποστασίας* reos poena adfecerunt grauissima**.

§. XXXII.

Secum habitans homo, id sibi datum intelligit, ut omni cogitatione curaque in *svam* incumbat salutem obtinendam. Hanc vero non consequitur umquam, ac magno conatu nihil se egisse suo damno experitur, nisi in hanc ingrediatur viam: *καρδία πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην· σωματί δὲ ομολογείται εἰς σωτηρίαν*, ad Rom. c. X. v. 10. Habet huius dicti enodatio aliquid difficultatis. Duo sunt, quae in controuersiam vocantur: 1) quo iure *virtus* confessionis inter *causas salutis* numeretur? 2) quo pacto talis inter *iustitiam*, et sempiternam *beatitudinem* statuatur differentia, ut prior illa, *fidei* tribuatur; haec posterior, *confessionis* effectus nominetur? Rem dilucide perspicueque expediam. *Iustus* fit homo, simul atque vere credit in Christum. Ad *beatam* autem vitam adire, non ipsi prius licet, quam functus fuerit facto. *E. fides* vera, non qualiscunque, sed *perpetua*, saluum efficit hominem, Apoc. II. 10. *Perpetuitas* fidei, *tentationibus* explorata cognoscitur (§. XXV.). Qui nec pudore metuque deterritus, nec promissionibus voluptatum inescatus, ex abundantia cordis loquitur, ac difficillima tempestate, quaevis sustinens pericula, *etiam moriens*, suam profitetur fidem, is acerbissimas *vicit tentationes*. *E. eius probata est*, utpote *constans, fides*. *E. aeternum fit beatus*,

* in catechesi eccles. Polon. Sect. VI. ** vid. IO. SELDENI de Synedriis veterum Hebraeorum, L. III. cap. V.

tus, non propter confessionem, sed per *fidem*, quam *perpetuam* esse declaravit eo, quod ad mortem usque illam professus est. Eandem in sententiam Apolog. Aug. Conf. art. IV. pronunciat: Cum Paulus inquit, corde creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem; hic fateri aduersarios existimamus, quod confessio ex opere operato non iustificet, aut saluet, sed tantum propter fidem cordis. Et Paulus sic loquitur, quod confessio saluet, ut ostendat, QVALIS FIDES consequatur vitam aeternam, nempe FIRMA et EFFICAX fides.

§. XXXIII.

Hominis est officium, cum maxime christiani, ALIORUM inferuire commodis, et, quantum valet, ad fidei suae salutisque societatem neminem non perducere. Exempla sunt fortissima virtutis incitamenta (conf. ad Hebr. c. XII. v. 1.) et fides, quam diu in corde lateat, nullum feret fructum reipublicae; proderit autem plurimum, si in publicum prodeat aperta declaratione, et ore, et opere. Deus vult omnes fieri beatos. E. et nostrum postulat officium, ut omnium consulamus saluti, ut emolumento omnibus, nemini detrimento simus. E. male distinguit, ubi tanta agitur causa, MARTINVS BECANVS* inter personam publicam, et priuatam, decernens, si priuata sit persona, illo ut reddat fidei suae rationem, nulla lege teneri hominem christianum, sed interrogatum, aut silentio rem praeterire posse, aut omnino negare. Quid vero respondebit CHRISTO, absque ullo personarum discrimine, imperanti: λαμψατω το φας υμων επιπροθεν των ΑΝΘΡΩΠΩΝ; idque propterea, ut vestra probitate, tamquam stimulis excitati, ad idem faciendum inuitentur, MATTH. cap. V. v. 16. Conf. cap. X. v. 32. 33. et I. PET. cap. III. v. 15: ετοιμοι ΑΕΙ προς απολογιαν ΠΑΝΤΙ τω αιτηντι υμεις λογον περι της εν υμιν ελπιδος. Notari prae caeteris mere-

* in manuali controu. L. V. cap. III.

meretur IOANNIS effatum, in 1. epist. c. III. v. 16: καὶ ἡμεῖς
 ὀφειλομεν ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ τὰς ψυχὰς τιθεῖναι. Non
 huc repetam, quae de obligatione hominis ad communem
 plurium salutem suo ipsius damno promouendam, ius na-
 turae praecipit. Neque ea explicabo singula, quae *statui*
hominis christiani, vt talis, conueniunt, atque adeo eum *de-*
cent (§. XXX.). Copiose non minus, quam adcurate, de
 hoc argumento disputant b. FRID. RAPPOLTVS* et b.
 PHIL. IAC. SPENERVS**. Vnum iam dico: *in statum con-*
fessionis et Martyrii oculos mentemque conuertisse, dum
 haec scribebat, IOANNEM, ex conditione illius aetatis satis
 liquet. Nam erant maxime turbulenta persecutionum
 tempora, quibus animum ad scribendum adpulit, instinctu
 diuino adflatuque, Apostolus. Tunc plantata sanguine, san-
 guine crescere debebat ecclesia. Vnius confessionis con-
 stantia, prorsus admirabilis, mille genuit alios. Ad CHRI-
 STI autem prouocans exemplum Scriptor sacer, ὅτι ἐκεῖνος
 ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτὸς ἐθηκε, videtur mihi praeprimis ad il-
 lam respexisse rem circumstantem, cuius diserte mentionem
 facit PAULLVS, 1. ad Timoth. VI. 13: παραγγέλλω σοι ἐνώπιον --
 τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ΜΑΡΤΥΡΗCΑΝΤΟC ἐπὶ Ποντίῃ Πιλατῇ τὴν
 καλὴν ΟΜΟΛΟΓΙΑΝ. Multum quoque adfert lucis PAUL-
 LI exultans et triumphans oratio: νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασι μὲν
 ὑπὲρ ὑμῶν, ad Coloss. I, 24. Verborum optimus in-
 terpres est ipse, dum alibi partim *negat*, se eadem ratione,
 qua vnus Mediator noster, aliorum gratia dolorum onus
 sustinuisse, 1. ad Corinth. I, 13: μὴ Παῦλος ἐσαυρώθῃ ὑπὲρ
 ὑμῶν; partim *adfirmando* docet, longe diuerso modo ac
 respectu, eoque triplici, quo satis muneri suo faceret, se
 pro grege suo subiisse pericula: 1) vt confirmaret doctrinae,
 a se nunciatae, veritatem, 2. ad Timoth. I, 11. 12; porro 2) vt
 propria

* Opp. theol. pag. 374.

** in Responsis theol. germ. P. IV. pag. 576.

propria doctus experientia, tanto efficacius praeberet afflic-
tis solatium, 2. ad Corinth. I, 4. 5; denique 3) vt exemplum
sibi caperent plures, *ὥς τὰς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν κυρίῳ, πεποι-
θότας τοῖς δεσμοῖς μὲν, περισσώτερος τολμᾷ ἀφοβῶς τὸν λόγον λαλεῖν,*
ad Phil. I, 14. Hoc, quod tertium numeravi, puto valere
plurimum ad illuminandam istam IOANNIS loquutionem:
ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθεῖν.

§. XXXIV.

Itaque dolenter deploramus miserrimam illorum for-
tem, quibus turpis vita honesta morte potior est, qui ita
perdite se gerunt, vt periculi tempestatem effugere, aut ho-
noris aura de cursu suo dimoueri malint, quam Seruatoris
sui ferre ignominiam. Fuerunt, quos tanto in crimine re-
prehendit EPIPHANIVS * turpissime eructando dicentes:
ore eiurari posse fidem, nec in eo crimen vllum esse. Exstiterunt
alii, in quos animaduertit CLEMENS ALEXANDRINVS **,
qui eo vsque progressi sunt, vt summam laudem, constan-
tiam, vitio dederint confessoribus, *eum existimantes esse sui
occisorem, et sibi mortem consciscere, qui per mortem fuerit con-
fessus.*

§. XXXV.

Quo grauius semper fuit fluctuantis sententiae pericu-
lum, eo magis necessariam praestiterunt operam purioris do-
ctrinae vindices, in adhibendis *mediis subsidiisque*, ad prohi-
bendos a defectione adhuc stantes, ad erigendos et confir-
mandos iam prolapsos, ad incitandos languentes. Hunc ad
finem apta fuit *disciplinae*, quae vocatur, *ecclesiasticae seueri-
tas*, quam LIBELLATICOS, THVRIFICATOS, SACRIFI-
CATOS, expertos esse, inter omnes constat. In more etiam
positum fuit PATRIBVS, per *litteras encyclicas* suam fratri-
bus significare et probare fidem: *quin etiam litteras, quae a*
I Patriar-

* *adu. haereses L. I. cap. XIX. contra OSSENO.*** *Stromatum Lib. IV.*

Patriarcha Constantinopolitano, recens creato, fidei suae confessionem continentes mitti solent, quarum exemplar edidit LEVN-CLAVIVS in iuris graeco-romani L. VI. *ἐκκαταστατικὰς ἐπιστολάς* vocari, GVIL. BEVEREGIVS * observat. Nec parum utilitatis hanc ad rem attulerunt Diptycha ecclesiae, et illa quidem **, in quibus eorum descripta fuerunt nomina, qui in fide perseverantes ex hac vita discesserant. Sed et vitae superstitum, qui nomina sua professi, propria manu subscripserant, tabulis eiusmodi publicis diligenter adseruata fuit memoria. Quacunque vero de causa, sic verba refero HENRICI DODWELLI *** mos ille in ecclesiam illatus est, erat sane rei disciplinariae, illius praesertim aetatis, stabiliendae longe utilissimus. Magnum erat in primis CONSTANTIAE praesidium, ingentemque procul dubio incussit apostasiae pudorem; cum manu propria subscriptione, mansurisque monumentis conuinci possent, si qui Christianitati suae renuntiassent.

§. XXXVI.

Magna vis est conscientiae, quae excitatur tum promissionis ultro factae recordatione, tum supremi actionum nostrarum investigatoris ultorisque imploratione. Ex quo sua sponte consequitur, quantum statuendum sit premium et Symbolis, probe cognitis ac perspectis * et religioni

iure-

* annotat. in canon. Apost. XII. De epistolis communicatoriis, tractatoriis, et quo sensu confessoriae adpellari consueverint, vid. BERNARDINI FERRARII libri III. de antiquo ecclesiasticarum epistolarum genere.

** Nam tria horum fuisse genera, 10. BONA rerum liturgic. Lib. II. cap. XII. scriptum reliquit.

*** dissertat. Cyprian. V. §. XXIII.

* GODOFR. ARNOLDVS, *Abbildung der ersten Christen*, L. VIII. cap. XX. §. 9. per tria a nato Christo saecula nullum

vsquam existisse fidei Symbolum, communi suffragio receptum, maximo opere virget. Largior illud ipsi haud inuitus. Namque apostolicae, ab Apostolorum doctrinis, non personis, ita dictae, neque minus romanae, de qua ex instituto scripsit VSSERIVS, fidei formulae, prima origo in tenebris latet. Tanta tamen semper fuit PATRVM religio, ut planam fidei confessionem, quae certe sine quadam verborum forma fieri non potest, necessariam iudicauerint. Ita compa-

rata

*iureiurando** firmatae. Vtroque enim modo ita deuinctus fit animus, vt erubescat homo, non stare promissis ac fidem frangere, imo et irati Numinis in se prouocare vindictam; quod vel barbararum gentium moribus nefas habetur, tantum abest, vt christianos deceat homines. Qui verentur, ne hoc pacto mentis *libertas* adimatur, quid sibi velint, ipsi nesciunt. Sane *libertas*, a vaga atque errante *licentia* sollicite secernenda, est proprietas entis, *ratione* praediti. E. est facultas, non faciendi quod libet, et quod ab omni ratione alienum est, sed *bene agendi, secundum optimas recteque iudicatas rationes*. Atqui fidei confessio, a nemine prius iure exigitur, quam ipse de veritate iuxta atque momento rei certissime fuerit persuasus (§. XXIII. num. 3.). E. qui argumentis conuictus, formulam confessionis, cui se, per Deum iurans, addicit, veritati diuinae consentaneam cognouit, is suam omnino seruat libertatem. Quum autem fidei confessionem *sinceram* esse oporteat (§. XIX.): patet igitur, quam perfide agant, quam ludant in re seria, qui symbolo cuidam subscribentes, etiam sacramento suam Deo obstringentes fidem, alienam ab re in pectore occultant sententiam. Hu-

I 2

ius-

rata est, quam *regulam veritatis* adpellat, quamque secus sentientium erroribus constanter opponit IRENAEVS *Lib. I. adu. haeres. cap. XX.* quem ad locum conf. IO. ERN. GRABII notationes. Postea antiquum morem diu seruauit ecclesia, quo velut lege cautum fuit, ne quis ad sanctum admitteretur lauacrum, nisi palam facta fidei confessione, etiam ter repetita. Vid. IOS. BINGHAM *origg. eccles. Tem. IV. Lib. XI. cap. VII. §. 8. 9. 11.* Id vero non sine iontica causa factum fuisse, eo minus negari potest, quo magis patet, illam consuetudinem diuina auctoritate munitam esse, Aët. VIII. 36. 37.

Ritus quoque *confirmationis*, neque peruetustus, hic suum sibi locum vindicat. Et lubens me adiungo HERMANNO WITSIO, in *Exercit. III. in Symb. Apostol. §. 40.* hoc in votis habenti: *optandum foret, idem nostris quoque ecclesiis in usu esse, vel saltem, ut ii, qui ad sacram admittuntur Synaxin, publice, etiam inspectante et audiente tota ecclesia, profutarentur Dominum.*

* Cuius origines, simul controuersias hac de causa moras, erudite recensuit IO. GEORG. WALCHIVS, in *introd. in LL. Symbol. L. II. cap. II.* Primum eius exemplum extare video 2. *Chron. cap. XV. v. 12. 14. 15.* Conf. *Nehem. X. 29.*

iusmodi astutia haud ita pridem grauissimae in terris Britannis disceptationi occasionem dedit. Sub auspiciis, quae nunc agitur, aetatis, multorum sibi conflauit inuidiam GILBERT BURNETVS sua iusto laxiore *expositione triginta novem articulorum ecclesiae anglicanae*. Post haec, versuti et calidi, qui ARII partibus addicti sunt, maiores dederunt turbas. *The case of Arian-Subscription considered by DANIEL WATERLAND.* * Nos admodum delectamur in candida IUSTINI MARTYRIS sententia, cuius verba ** latine conuersa, ita fluunt: *Nos perlibenter Christum confitentes, mortem quoque adimus; cum quidem illud, quod dictum est:*

Iurata lingua, animus sed iniuratus est, hac in re usurpare et facere possemus. Perridiculum vero esset, delectu habito conscriptos, et pacto vobis obstrictos milites; quod dixerunt Sacramentum, suae ipsorum vitae, et parentibus et patriae, et propinquis omnibus praeferre, cum nihil illis, quod corruptioni obnoxium non sit, vos praebere queatis; Nos vero, qui immortalitatem amamus, non perferre omnia, ut, quae desiderantes expetimus, ab eo, qui praestare potest, percipiamus.

§. XXXVII.

Quamquam omnia sunt metuenda, tamen nihil magis, quam perfidiam, timemus. Oro obtestorque vos, fratres! date operam, ut, in quem creditis, explore sciatis. Seruate fidem, qua nihil vobis esto prius et antiquius. Nostis, vel minimis momentis maximas fieri inclinationes temporum. E. continuo *γρηγορετε*. Magnum vero ad salutem momentum preces adferunt. E. *και προσευχετε*. Ita certe fiet, Dei beneficio, *να μη σισελθητε εις πειρασμον*. MATTH. cap. XXVI. versu 41.

EXPLICIT DISSERTATIO.

* Litis historiam exponit laudatus WALCHIVS, *Einleitung in die Religions-Streitigkeiten ausser der Evangelischen*

Kirche, P. IV. cap. V. pag. 186. seqq.

** *pro Christianis Apolog.* II. pag. 78.

Teller, Romanus,

Constantia fidei confessores decens: Apocal. cap. III, 11 diss. inaug

Lipsia 1739

4 Diss. 515#Beibd.27

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10655949-4

VD18 1512374X-003